

ששאלנו

עלון סגל ההוראה

גיליון 3 – עבת תשע"ג
עורכות: עלי פריד וד"ר ניצה דורי

תוכן העניינים

דבר ראש המכללה – סייעתא דשמיא / ד"ר יחיאל פריש

דבר תורה – להתקדם לאקדמיה – על המתחים בין לימודים אקדמיים ומחויבות דתית / הרב ד"ר רונן לוביץ

נעים להכיר –

« פרופ' דוד בן חיים

« אביה ממך

« ד"ר אסתר כלפון

« יונת יבזורי

מפרי עטנו –

« תחמושת קלה / ד"ר יהושפט נבו

« דור, כדור ומדורה / ד"ר ניסן אררט

עם הפנים לקהילה –

« פרויקט לדורות (מתוך אתר מורשת)

« קליטת עלייה במרכז קליטה פעילות לחג החנוכה לילדים יוצאי העדה האתיופית ומשפחותיהם / אורנה שניידר

ועליזה בן שושן

« שיתוף פעולה בין מכללה דתית לגן ממלכתי – בריאת העולם של כולם / אורנה שניידר

קידום, פרסומים והרצאות –

« פרסומים והרצאות / דבורה דובינר

« כתב עת חדש למתמטיקה בהוצאת מכללת שאנן / ד"ר קרני שיר

« החוג למתמטיקה במכללה במגמת צמיחה / ד"ר משה סטופל

« הרצאה בברלין בכנס של הארגון האירופאי לטראומה ודיסוציאציה / ד"ר דפנה מרקמן

כנסים –

« יום עיון בנושא "מידת היושר בראי ההלכה והמשפט" / ד"ר אסתר כלפון

« "לראות אחרת" – מיני-כנס לקראת חנוכה של המסלול חינוך מיוחד ומת"א קריות

עלי ספר – "ג'נסיס רוצה הביתה" / פרופ' טליה הורוביץ

רגע של עברית – "כתונת ללא פסים" / עדנה איל גרנית

רבות בנות עשו חייל – על מהותה של עבודה מסורה / ניצה דורי

מילת תודה – ניצה דורי וטלי פריד

דבר ראש המכללה סייעתא דשמיא ד"ר יחיאל פריש

חב"י סג"ל יקריימ מאלוז,

מספר המדרש (קהלת רבה א', א) על רבי חנינא בן דוסא שראה את בני עירו מעלין נדרים ונדבות לירושלים. אמר: הכל מעלין לירושלים נדרים ונדבות ואני איני מעלה דבר? מה עשה, יצא למדברה של עירו וראה שם אבן אחת ושבבה וסיתתה ומירקה ואמר: "הרי עלי להעלותה לירושלים!" ביקש לשכור לו פועלים. נזדמנו לו חמישה בני אדם. אמר להן: "מעלין לי אתם אבן זו לירושלים?" אמרו לו: "תן לנו חמשה סלעים, ואנו מעלים אותה לירושלים". ביקש ליתן להם ולא נמצא בידו דבר לשעה. הניחוהו והלכו להם. זימן לו הקב"ה חמשה מלאכים בדמות בני אדם. אמר להם: "אתם מעלין לי אבן זו?" אמרו לו: "תן לנו חמשה סלעים ואנו מעלין לך אבן לירושלים, ובלבד שתתן ידך ואצבעך עמנו". נתן ידו ואצבעו עימהם, ונמצאו עומדים בירושלים. ביקש ליתן להם שכר, ולא מצא. נכנס ללשכת הגזית ושאל בשבילם. אמרו לו: דומה שמלאכי השרת העלו אבן לירושלים, וקראו עליו המקרא הזה: "חזית איש מהיר במלאכתו לפני מלאכים יתייב". סיפור זה בא ללמדנו על העזרה שקיבל רבי חנינא בן דוסא, לא מכיוון שהיה צדיק, אלא מכיוון שהזדרז במצווה, ועשה את ההשתדלות שלו לקיים אותה כך שמהשמיים סייעו לו.

כשמתבוננים בהיסטוריה מתוודעים לעובדה, שרק מעטים הצליחו להטביע בה באמת חותם לדורות. כבר רשב"י אמר (סוכה מ"ה, עב), שראה בני עליה והם מועטים, על כן עמד הקב"ה ושתל בודדים מהם בכל דור ודור, וכן שלמה המלך בספר קהלת עמד על כך, שגם אנשים שהיו גדולים בדורם, לא הטביעו חותם מעבר למספר דורות ולאחר מכן נשכחו. קל וחומר אנחנו, אנשים רגילים מן היישוב, שלא רק שאיננו מטביעים חותם, ואיננו עושים מעשים שייזכרו גם לדורות אחרים, אלא גם בדורנו אנו – מעטים מבינינו שייכנסו לתודעה.

משכן, יכול היצר הרע לומר לאדם, בשביל מה הטרחה הרבה? עבור מה אתה עמל, עבור משהו שלא תוכל לסיים לעולם, אלא לכל היותר מעין חוליה קטנה בשרשרת ארוכה, וממילא התועלת שתפיק לעולם נמוכה, אם בכלל? משכן, מוטב שלא תעשה מאומה!

על כך אומר רבי טרפון בפרקי אבות (ב', יט): "לא עליך המלאכה לגמור, ולא אתה בן חורין להיבטל ממנה". המשימה שלנו היא לא לסיים את המלאכה, אלא לתת את התרומה שאנו יכולים לתת, ככל שיש בכוחנו, אם מעט ואם הרבה, וממילא לפי הצער – השכר.

חב"י סג"ל יקריימ,

מצווים לתרום את המעט שאנו יכולים לתרום ועל כך נקבל שכר גדול.

רעים אהובים, יהי רצון ונזכה לכך תמיד, חזקו ואמצו, המשיכו להקפיד על צניעות בדיבור ובלבוש בקרב הסטודנטים, המשיכו להכיל ולקבל כל סטודנט על מעלותיו וחסרונותיו וגם אם אתם חשים לעתים שמלאכתכם היא טיפה בים, הרי בסופו של יום, או אם תרצו, בסופו של תואר אותו מקבלים הסטודנטים, הטיפה הקטנה שלכם מצטרפת לים גדול ונחשול אדיר של הכשרת מורים וגננות חדשים למען דור העתיד.

מוקירכם,
יחיאל

ככל שאני יכול להעיד על עצמי, תמיד כאשר באו אלי ושאלו אותי האם לבצע פעילות רוחנית / ציבורית כזו או אחרת במכללה, למשל לקיים כנס, לערוך תפילה מיוחדת, לתרום למען הקהילה, להוציא עלון, לפרסם ספר – תמיד עודדתי וזירזתי את השואלים לפעול, וזאת מכיוון שבעיני ראיתי יותר מפעם אחת, במיוחד בתקופתנו, שכאשר אדם עושה ברוחניות משהו מכל הלב, אזי מן השמיים נמצאים השליחים הטובים שסייעו בידו לקדש שם שמיים ברבים. וגם אם המלאכה תהיה לזמן קצר, וגם אם התוצאות לא תהיינה כמצופה, תמיד צריך לזכור ולהתחזק מכך, שאנו מקיימים את דבריו של רבי טרפון, שממילא לא נוכל לסיים את כל המלאכה, ואפילו איננו נדרשים לכך. אנו בסך-הכל

להתקדם לאקדמיה – על המתחים בין לימודים אקדמיים ומחויבות דתית

הרב ד"ר רונן לוביץ

עבור חלק הארי של הנמנים עם שורות הציונות הדתית לא מתעוררת כל בעיה במפגש בין זהותם הדתית ובין עולם הלימודים האקדמיים. אולם עובדה היא שסוגיה זו זכתה לאחרונה לעלות לעיון ולדיון בכתבי עת ובכנסים אחדים, הועלו בה, ולא בכדי הדנים בה הביעו חיבובי נפש לא פשוטים.¹

הבעייתיות מבצבצת משני תחומים: האחד נוגע לתכני הלימוד בעיקר במדעי היהדות ובמדעי הרוח, ואילו האחר קשור בהוויית החיים הסטודנטאליים בקמפוסים. באשר לתכני הלימוד די אם אזכיר כדוגמאות ספוראדיות את ביקורת המקרא, השוואת דתות, סתירות בין מקורות חז"ל לתפיסות היסטוריות, תפיסות מחקריות בדבר התפתחות חגי ישראל, התורה שבעל-פה וכי"ב, שיטות מסוימות בפילוסופיה ובפסיכולוגיה ועוד. באשר להווי החיים, במוסדות להשכלה גבוהה נוצרים באופן טבעי קשרים חברתיים בין סטודנטים וסטודנטיות, דתיים עם שאינם דתיים, המתפתחים דרך לימוד משותף בקבוצות קטנות, לעיתים בלימוד בזוגות, דרך שיחות קרובות בהפסקות, ובאמצעות בילוי משותף מעבר לשעות הלימודים. מזווית הראיה הדתית קשה להקל ראש בהיבטים אלה.

בציבור החרדי הוטל כידוע איסור קטגורי על לימודים אקדמיים, והוא הולך ומתרחב בהתאם לכורח המציאות. לפיכך מאפשרים יותר לימוד של מקצועות פרקטיים בעלי אופי נטרלי, ומקפידים שיתקיימו במוסדות בעלי הפרדה מגדרית ואוריינטציה דתית. באשר להיבט של תכני הלימוד אין ספק שהבא לאסור לימוד מדעי הרוח מלאכתו תהיה קלה ביותר. הוא יוכל לתמוך יתדותיו במגוון אמירות המצויות במקורותינו כגון: "אל תפנו אל האלילים", "הקורא בספרים החיצוניים אין לו חלק לעולם הבא", "גזרו חכמים שלא ילמד אדם את בנו יונית", "מנעו בניכם מן ההיגיון", חרם הרשב"א על הפילוסופיה ועוד. אפשר כמובן להתווכח ולהתמקח עם המקורות הללו, ולבדוק באיזו מידה הם אכן אוסרים לימוד זה או

אחר, וכך אכן עשו רבנים רבים מעת שהחל הפולמוס בין עולם התורה ותנועת ההשכלה. ברם, לדעתי, אין זה נכון להתייחס לבעיית ההשכלה האקדמית בדורנו מתוך העתקת אמרות חכמים ודברי פוסקים שנאמרו בהקשרים ספציפיים בזמנים שונים לגמרי. אנו ניצבים היום בפני עולם שונה, המחייב התייחסות שונה.

על-מנת להבהיר את כוונתי אשתמש בדוגמה ממין העניין, ממקרה שעניינו הוא התמורות בענייני לימוד בעת החדשה. בשנת 1919 התיר החפץ חיים לשרה שנירר לפתוח את בית-הספר "בית יעקב", ממנו החל להתפתח לימוד מסודר של נשים דתיות. הוא לא גזר את מסקנותיו מתוך המקורות הראשוניים ולא התפלפל בלמדנות עם המקורות שאסרו זאת, אלא קבע קביעה חד-משמעית שיש להבחין בין המציאות בה נדון הנושא בעבר לבין המציאות בזמנו. החפץ חיים טען: "המלמד את ביתו תורה כאילו לומדה תפלות – כל זה דווקא בזמנים שלפנינו... אבל כעת..." (ליקוטי הלכות סוטה כ"א). מה שיצר את שינוי היחס כלפי ת"ת לנשים אצל החפץ חיים ובקרב כל הבאים בעקבותיו, היה הפנמת העובדה שיש נושאים שאי אפשר לשפוט אותם במבט צר, אלא יש צורך במבט כללי מקיף יותר, מבט הלוקח בחשבון שהזמנים השתנו, ואיתם גם היחס צריך להשתנות.

כדי להבהיר את חשיבות העיקרון עליו אני מבקש להצביע אמחיש אותו בנושא אחר. רב אשר שואלים אותו האם ללכת לאוניברסיטה, והולך בצורת המחשבה של למידה ישירה מאמרות חכמים ופסקי הדורות הקודמים, ואומר "לא" – אילו היה חי לפני כמאה שנה והיה נשאל האם ללכת לארץ ישראל היה עונה בנחרצות: "לא ולא". הוא היה מביא את אמרות חכמים "אל תתחבר לרשע", "אוי לרשע ואוי לשכנו", "שלא יעלו בחומה", ועוד. מעבר לכל זה הוא היה אומר: יש חשש גדול שתתקלקל. אותם רבנים שדחפו לעליה הבינו שאין מקום להחלת דברי הדורות הקודמים על מצב דורם. הם הבינו עוד שבצד החשש לקלקול הנמצא על כף אחת של המאזניים יש בכף המאזניים השנייה גם הרבה מה להפסיד.

הטענה שלי היא שמי שממשיך לנהל כיום את מלחמת החרדים בהשכלה או את מלחמת חכמים ביונות, מנהל את מלחמת הדורות הקודמים, ולא עוסק בהתמודדות של הדור הזה. הדור הזה מחייב צורת הסתכלות אחרת. עיקרון בסיסי זה, לפיו אנו עומדים בפני מציאות שונה מבעבר, עמד לנגד עיניהם של הראי"ה קוק והרי"ד סולוביצ'ק בנושא זה ובנושאים אחרים,

1. ראו בעיקר גיליון לה של כתב העת "צהר", טבת תשס"ט, שהוקדש לנושא: "אקדם י-ה", ומאמרו של יונה גודמן בגיליון לו, אייר תשס"ט. לנושא זה הוקדש דיון בכנס רבני צהר שהתקיים בקיץ תשס"ט, והוא מרחף בין דפי מאמריו של גיליון "אקדמות" האחרון, תשרי תש"ע. כמה מדברי במאמר זה משיקים לדברים שהועלו על-ידי ברוך כהנא והרבנים יגאל ועזריאל אריאל בצהר לה הנ"ל.

ואני מאמין שבגישה שאציע להלן אני הולך לאורם.

ברצוני לנסח את משנתי בדבר היחס החיובי כלפי הלימוד האקדמי מתוך התייחסות לארבעה היבטים: האישי, הדתי, הלאומי והעולמי. אם להשתמש במילותיו של הרב קוק: האדם, הקודש, ישראל והאנושות.

אפשר ואין טעם לנסות למנוע מאדם ללמוד את שחשקה נפשו. בפרפראזה על קהלת אומר: אי אפשר לכלוא את הרוח. המנסה לעשות זאת הוא כמי שסוגר את האורווה אחרי שהסוסים ברחו.

ג. **מבחינה לאומית:** אנו מדברים גבוהה-גבוהה על כך שאנו רוצים מדינה יהודית. אי אפשר לקרב את האידיאל הנכסף הזה בלי השכלה גבוהה. כשם שהחברה הדתית הבינה זה לא מכבר שאי-אפשר להשפיע בצה"ל מבלי שיהיו לנו גם קצינים, ואי אפשר להשפיע בתקשורת בלי שיהיו לנו אנשי תקשורת מוכשרים, כך הדבר בכל תחומי החיים. אם אנו רוצים לדאוג לכלל ישראל, ולא רק לאנשי שלומנו, אם אנו רוצים שתגבר השפעתם של יהודים מאמינים ושומרי מצוות בכל מרחבי החברה: מדע, משפט, אמנות, ספרות ועוד, עלינו לראות בהשכלה האקדמית אמצעי חיוני ביותר.

יתרה מזו, אנשי האקדמיה אחראים במידה רבה לעיצוב דעת הקהל ולהטמעת רעיונות בחברה הישראלית, והכוונה בהקשר זה בראש ובראשונה למי שעוסקים במדעי הרוח. כל המהפכות שהתחוללו בעולם בתודעה האנושית הובלו על-ידי האינטלקטואלים, אנשי ההשכלה. אם איננו רוצים להפקיר את הזירה לחשיבה פוסט מודרנית ופוסט ציונית, עלינו להיות שם.

יש להדגיש שלמרות שלימודים גבוהים במכללות דתיות הן אמצעי טוב באופן כללי לרכישת השכלה גבוהה תוך הפחתת סיכונים, מדובר בדרך שמזוהה בדרך כלל עם בינוניות. היא דרך ראויה לרבים אך כדי לטפח דמויות בולטות במחקר, מובילות בעולם ההשכלה ומשפיעות בחברה, יש לטפח גם מצוינות עבור היחידים, והדרך לכך עדיין עוברת בממסד האוניברסיטאי. מעבר התבדלות והסתגרות במוסדות דתיים, מגבירה את הבידול והניכור החברתי בין דתיים למי שאינם דתיים, והחיסרון שבכך גלוי וידוע לכל בר-בי-רב.

ד. **מבחינה דתית:** מניעת החברה הדתית מעוני כלכלי ומעוני רוחני-אינטלקטואלי. על הסוגיה הכלכלית אין צורך להכביר במילים, די אם נתבונן בחברה החרדית שהתנגדותה להשכלה היא הגורם העיקרי, אם כי לא הבלעדי, להפיכתה לחברת עוני.

באשר לעוני האינטלקטואלי כוונתי בעיקר לבני תורה ורבנים. ניתן לקבל את הרעיון שתלמידי חכמים מופלגים שחשקה נפשם בתורה וחפצים לגדול בלימודה ידירו

א. **ההיבט הכלל-עולמי, הגלובאלי:** אנו נמצאים בעולם בו האקדמיזציה כבר כאן. היא איננה סגורה במוסד סגור, אלא שולטת כל מרחבי החיים. גם כאשר מדובר בעולם המשפט, התקשורת, במרחבי העשייה הציבורית ועוד. האקדמיה וההשכלה האקדמית מזינים את השיח ואת צורת החשיבה.

לבחור בהתנתקות ממגע עם העולם האקדמי פירושו לבחור בחוסר תקשורת עם העולם בו אנו חיים.

יתר על כן אני רואה בהתפתחות ההשכלה בכלל והעולם האקדמי בפרט, חלק מההתקדמות הכללית של האנושות, אותה התפתחות שאנו אמונים עליה בבית מדרשו של הראי"ה.

ב. **מבחינת האדם:** אנו חיים בחברה בה צורכי היחיד ומשאלותיו מכתיבים את נתיב חייו. לבוגרי החינוך הדתי, גם הישיבתי, יש רצון להשתלב בעולם העשייה, ולהשתלב בצורה טובה ובהצלחה. אם בעבר יכלו רבים לראות את עתידם בעולם החינוך והרבנות, כיום אין הדבר כך. אם בעבר ניתן היה להגיע למגוון עיסוקים שנחשבו מכובדים ולשמש בתפקידים ציבוריים בכירים בלי כל השכלה אקדמית, לא עוד. כיום, השכלה אקדמית הפכה לדרישה אלמנטארית גם כאשר אין היא קשורה במישרין לתפקיד אותו האדם ממלא. האקדמיזציה הגיעה לענפים רבים בהם היא נראתה מיותרת בעבר: חינוך והוראה, סיעוד, עבודה סוציאלית ועוד. מי שרוצה בפרנסה המכבדת את בעליה, ומי שמתפלל בברכת חודש ל"חיים שיש בהם עושר וכבוד", מתכוון למעשה באופן כללי לחיים שיש בהם השכלה גבוהה.

מעבר לכך, אנו חיים בעולם בו המימוש העצמי הוא ערך מכונן וגורם מעצב בחייהם של בנינו. נודה בגילוי לב: הם לא הולכים לרכוש השכלה גבוהה רק לשם הפרנסה. אי אפשר להתייחס לצעד שלהם רק מתוך הפריזמה של לימוד אומנות, בדומה לסנדלרות ולנגרות של פעם. הם בפירוש ובמוצהר חפצים בתעסוקה שלא רק מניבה פרנסה אלא אשר אוצרת בקרבה גם משמעות, כזו המאפשרת מימוש של כישורים ונותנת סיכוי להרגשת סיפוק. אל התופעה הזו עלינו להתייחס כאל עובדה קיימת. לכן אינני חושב שניתן לסנן את מדעי הרוח. לפני שני דורות היו אנשים שרצו ללמוד תחום מסוים, אבל היו מי שכיוונו אותם לתחומים אחרים על מנת שבהם יביאו יותר תועלת לחברה או מסיבות אחרות. כיום אי

רגליהם מלימודי חול, ויתמקדו בתורה בלבד. אולם הרוב הגדול של אנשי התורה, אשר אינם מקיימים "שבתי בבית ה' כל ימי חי", אלא חיים בעולם הכללי, תוך מגע שוטף עם החברה הכללית, חשוב שיהיו גם בעלי השכלה כללית גבוהה. ביהדות ארצות-הברית יש פתגם: "לעולם אל תזלזל בבורות ביהדות של הרב הרפורמי, בכפירה של הקונסרבטיבי ובבערות של האורתודוכסי". לא היינו רוצים שבני תורה בארץ יהיו למשל ולשנינה מעין אלה,

כמה מהשיקולים שהבאתי לעיל הינם ייחודיים לזמננו. אחדים מהם, יש להניח, עמדו גם לנגד עיניהם של אותם גדולי ישראל שלמדו ועסקו בחוכמות כלליות, ובהם: רבן גמליאל, שמואל, רס"ג, רבנו בחיי, רבי אברהם בר-חייא, ראב"ע, הרמב"ם, רלב"ג, אברבנאל, מהר"ל, רמ"א, הגר"א ורבים נוספים.

אני מאמין שהגישה שהצגתי עולה בקנה אחד גם עם תפיסתו של הרב קוק שדיבר על כך "שצריך באמת לעסוק בכל החכמות שבעולם ובכל תורות החיים, ובכל דרכי התרבויות השונות ותוכני המוסר והדת של כל אומה ולשון, ובגדלות הנפש ידע לזכך את כולם" (ערפילי טוהר עמ' מו).

הרב דיבר על ההשפעה המעשירה של הקודש והחול גם יחד על רוח האדם (אוה"ק א', עמ' סז). הוא ציטט את דברי הגר"א "כל מה שיחסר לאדם מחכמת העולם, נגד זה יחסר לו עשרת מונים מן התורה", והוסיף ש"הרחבת החכמה העולמית מוכרחת היא... למען יכיר את הסגנון הכללי של צביון הרוח שבדורו, כדי שידע איך לפרנסו להטיבו" (עקבי הצאן, עמ' קכט). לאור זאת הוא תמך בתלמידיו בנימין מנשה לזין ומשה זיידל שהלכו ללמוד באוני'. כאשר זיידל התייעץ איתו מה ללמוד, המליץ לו על: "פילוסופיה, ספרות שמית והאקונומיה הלאומית" שיש להן השפעה רבה על האומה. גם בנו הרצ"ה כתב: "על דבר ההכשרה לאוני", הלא אמרתי לך כמה פעמים שתעשה כנטיית רוחך הטהור" (צ' ירון, משנתו, עמ' 212). בפתיחת האוני' העברית [תרפ"ה-1925] השתמש הרב קוק בפסוק של ישעיה הנביא: ופחד ורחב לבבך. אני מודע לפחדים. החששות מפני ירידה דתית-רוחנית הם רציניים ולדעתי אין להקל ראש בהם. הם נובעים יותר מבעיית ההיבטים החברתיים, שהיא רצינית וחמורה הרבה יותר מהשאלות הנוגעות לתכני הלימוד. כל מתפלל שחרית מבקש מדי בוקר: "אל תביאני לידי ניסיון", והיציאה אל מחוץ לחממה הדתית פותחת פתחי חשיפה לניסיונות הרבים שבחיי הקמפוס האקדמי. אם לא נעלים מבט מסוגיית הצניעות, נזכר במקורות המחייבים התרחקות ממקומות בהם לא מקפידים על צניעות, דוגמת הגמרא (בבא-בתרא נ"ז, ב) שאוסרת על גברים ללכת ליד נהר שבו נשים מכבסות, משום שהן מפשילות שרווליהן, בשעה שיש לו אפשרות ללכת בדרך אחרת.

ברם, המענה הנכון לנושא זה איננו מצוי בעיצוב יחס של שלילה גורפת, שממילא לא תועיל, אלא בהיכרות עם הבעיות ובהתייחסות ישירה אליהם. שח לי ידידי יונה גודמן, ששמע תלונות רבות מסטודנטים על רבניהם, שבהתנכרותם לכל העולם האקדמי, ניערו חוצנם מהקונפליקטים הנוגעים שהטרידו את בוגריהם שפנו ללימודי אקדמיים. הם לא רצו להגיע לקמפוסים להעביר שיעורים, וגילו חוסר המודעות לכל הנושא. סטודנטים בוגרי ישיבות מספרים כיצד הם עברו הכנה לתקופת השירות הקצרה יחסים בצבא, אך לא עברו כל הכנה לקראת החיים הארוכים שאחרי הישיבה. סטודנט אחד סיפר על שבת בוגרים בה הרמים בישיבה דיברו עד כמה האוניברסיטה היא מקום שלילי ומזיק, כאשר הבוגרים כולם כבר בפועל נמצאים שם.

ההתייחסות נכונה לאתגרים שכרוכים בלימודים במוסדות להשכלה גבוהה מחייבת מחד גיסא הכרה בכך שמדובר בבעיות לא פשוטות עבור צעירים דתיים, ומאידך גיסא הבנה שיש מה לעשות וצריך לעשות. רבנים ואנשי חינוך יכולים לדאוג להכנה מתאימה במוסדות החינוך, לסייע לצעירים בבחירת הלימוד, ללוות אותם ולייעץ גם בשנות הלימוד, להקים בתי מדרש לסטודנטים וכדומה. כל זה יתאפשר רק אם נוקטים בעמדת מוצא חיובית כלפי העולם האקדמי, וזו נקודת המוצא שניסיתי להציע. אתמצת אותה באמצעות אמרה ששמעתי פעם מחכם אחד. הוא שאל: מה בין אוהב טוב לבין שונא רע? ותשובתו הייתה: אוהב טוב – אוהב הכול, משום שבכול יש קצת טוב, שונא רע – שונא הכול, כי בכל יש קצת רע... נקודת המוצא שלי היא של אהבת טוב, הגם שמעורב בו לא מעט מן הרע והבעייתי. עמדה זו מכוננת יחס ראשוני חיובי לתופעות השונות בעולמנו, ובכללם גם לעולם ההשכלה והאקדמיה, ועם זאת היא איננה אומרת שיש להיות נאיבי ולהתעלם מהבעיות. מי שנוקט עמדה חיובית יכול גם לסייע בידיו של הדור הצעיר לצלוח את ים האקדמיה. מי שנוקט עמדה שלילית נהיה עבורו בלתי רלבנטי.

ובוודאי לא היינו רוצים שיהיה בבדיחות כאלה שמץ של אמת.

היבט שונה לגמרי הנוגע לממד הדתי הוא היכולת של הלימודים האקדמיים לתרום ללימודים התורניים. הלימוד האקדמי מקנה כלים והרגלים של חשיבה שיטתית וביקורתית, הוא דורש מחויבות לאיכות ומעודד מחקר וקריאה. כלי החשיבה האקדמית עשויים להוות גורם מזין ומפרה עבור הלימוד התורני.

כמה מהשיקולים שהבאתי לעיל הינם ייחודיים לזמננו. אחדים מהם, יש להניח, עמדו גם לנגד עיניהם של אותם גדולי ישראל שלמדו ועסקו בחוכמות כלליות, ובהם: רבן גמליאל, שמואל, רס"ג, רבנו בחיי, רבי אברהם בר-חייא, ראב"ע, הרמב"ם, רלב"ג, אברבנאל, מהר"ל, רמ"א, הגר"א ורבים נוספים.

אני מאמין שהגישה שהצגתי עולה בקנה אחד גם עם תפיסתו של הרב קוק שדיבר על כך "שצריך באמת לעסוק בכל החכמות שבעולם ובכל תורות החיים, ובכל דרכי התרבויות השונות ותוכני המוסר והדת של כל אומה ולשון, ובגדלות הנפש ידע לזכך את כולם" (ערפילי טוהר עמ' מו).

הרב דיבר על ההשפעה המעשירה של הקודש והחול גם יחד על רוח האדם (אוה"ק א', עמ' סז). הוא ציטט את דברי הגר"א "כל מה שיחסר לאדם מחכמת העולם, נגד זה יחסר לו עשרת מונים מן התורה", והוסיף ש"הרחבת החכמה העולמית מוכרחת היא... למען יכיר את הסגנון הכללי של צביון הרוח שבדורו, כדי שידע איך לפרנסו להטיבו" (עקבי הצאן, עמ' קכט). לאור זאת הוא תמך בתלמידיו בנימין מנשה לזין ומשה זיידל שהלכו ללמוד באוני'. כאשר זיידל התייעץ איתו מה ללמוד, המליץ לו על: "פילוסופיה, ספרות שמית והאקונומיה הלאומית" שיש להן השפעה רבה על האומה. גם בנו הרצ"ה כתב: "על דבר ההכשרה לאוני", הלא אמרתי לך כמה פעמים שתעשה כנטיית רוחך הטהור" (צ' ירון, משנתו, עמ' 212).

בפתיחת האוני' העברית [תרפ"ה-1925] השתמש הרב קוק בפסוק של ישעיה הנביא: ופחד ורחב לבבך. אני מודע לפחדים. החששות מפני ירידה דתית-רוחנית הם רציניים ולדעתי אין להקל ראש בהם. הם נובעים יותר מבעיית ההיבטים החברתיים, שהיא רצינית וחמורה הרבה יותר מהשאלות הנוגעות לתכני הלימוד. כל מתפלל שחרית מבקש מדי בוקר: "אל תביאני לידי ניסיון", והיציאה אל מחוץ לחממה הדתית פותחת פתחי חשיפה לניסיונות הרבים שבחיי הקמפוס האקדמי. אם לא נעלים מבט מסוגיית הצניעות, נזכר במקורות המחייבים התרחקות ממקומות בהם לא מקפידים על צניעות, דוגמת הגמרא (בבא-בתרא נ"ז, ב) שאוסרת על גברים ללכת ליד נהר שבו נשים מכבסות, משום שהן מפשילות שרווליהן, בשעה שיש לו אפשרות ללכת בדרך אחרת.

ברם, המענה הנכון לנושא זה איננו מצוי בעיצוב יחס של שלילה גורפת, שממילא לא תועיל, אלא בהיכרות עם הבעיות ובהתייחסות ישירה אליהם. שח לי ידידי יונה גודמן, ששמע תלונות רבות מסטודנטים על רבניהם, שבהתנכרותם לכל העולם האקדמי, ניערו חוצנם מהקונפליקטים הנוגעים שהטרידו את בוגריהם שפנו ללימודי אקדמיים. הם לא רצו להגיע לקמפוסים להעביר שיעורים, וגילו חוסר המודעות לכל הנושא. סטודנטים בוגרי ישיבות מספרים כיצד הם עברו הכנה לתקופת השירות הקצרה יחסים בצבא, אך לא עברו כל הכנה לקראת החיים הארוכים שאחרי הישיבה. סטודנט אחד סיפר על שבת בוגרים בה הרמים בישיבה דיברו עד כמה האוניברסיטה היא מקום שלילי ומזיק, כאשר הבוגרים כולם כבר בפועל נמצאים שם.

ההתייחסות נכונה לאתגרים שכרוכים בלימודים במוסדות להשכלה גבוהה מחייבת מחד גיסא הכרה בכך שמדובר בבעיות לא פשוטות עבור צעירים דתיים, ומאידך גיסא הבנה שיש מה לעשות וצריך לעשות. רבנים ואנשי חינוך יכולים לדאוג להכנה מתאימה במוסדות החינוך, לסייע לצעירים בבחירת הלימוד, ללוות אותם ולייעץ גם בשנות הלימוד, להקים בתי מדרש לסטודנטים וכדומה. כל זה יתאפשר רק אם נוקטים בעמדת מוצא חיובית כלפי העולם האקדמי, וזו נקודת המוצא שניסיתי להציע. אתמצת אותה באמצעות אמרה ששמעתי פעם מחכם אחד. הוא שאל: מה בין אוהב טוב לבין שונא רע? ותשובתו הייתה: אוהב טוב – אוהב הכול, משום שבכול יש קצת טוב, שונא רע – שונא הכול, כי בכל יש קצת רע... נקודת המוצא שלי היא של אהבת טוב, הגם שמעורב בו לא מעט מן הרע והבעייתי. עמדה זו מכוננת יחס ראשוני חיובי לתופעות השונות בעולמנו, ובכללם גם לעולם ההשכלה והאקדמיה, ועם זאת היא איננה אומרת שיש להיות נאיבי ולהתעלם מהבעיות. מי שנוקט עמדה חיובית יכול גם לסייע בידיו של הדור הצעיר לצלוח את ים האקדמיה. מי שנוקט עמדה שלילית נהיה עבורו בלתי רלבנטי.

נעים להכיר

פרופ' דוד בן חיים

מאמרים והתקדמתי בדרגות האקדמיות לדרגת פרופסור-חבר מטעם אוניברסיטת חיפה (באורנים). החל משנת 1999 (ועד היום), במקביל לעבודתי באורנים נתמנתי לראש מטה המרכז הישראלי לחינוך מדעי טכנולוגי – מל"מ, שעד 2008 היה ממוקם במכון ויצמן ומאז עד היום, ממוקם בטכניון. מתחילת שנת הלימודים תשע"ג, לאור קבלת הצעתו

של ראש מכללת "שאנן", הנני משרת גם כראש החוג למתמטיקה וכמוביל הפרויקט של "הערכת איכות החוג למתמטיקה במסלול העל-יסודי" בשאנן (הערכה מטעם המועצה להשכלה גבוהה – מל"ג). אני גם מלמד ב"שאנן" קורס סמינריון במסלול הכשרת מורות לעל-יסודי במתמטיקה.

את החינוך היסודי שלי רכשתי בכפר הילדים מאיר שפיה, ואת החינוך התיכוני בגמנסייה אחד – העם בפתח-תקווה; לאחר מכן, השירות הצבאי בחיל האוויר (כולל שירות קבע של 3 שנים). תואר ראשון במתמטיקה-פיזיקה ותעודת הוראה מהטכניון, לימודי תואר שני באוניברסיטת חיפה ולימודי תואר שלישי במישיגן במחלקות למתמטיקה וחינוך (סיום ב-1982).

עבודה בהוראה, ריכוז וניהול במשך עשר שנים בבית-ספר על-יסודי מקיף ע"ש רוגוזין במגדל העמק (1969-1979). לאחר חזרה מלימודים בחו"ל (סוף 1982), עבדתי במקביל במכון ויצמן במחלקה להוראת המדעים ובאורנים בחטיבה האקדמית (מטעם אוני' חיפה). לימדתי באקדמיה קורסי מתמטיקה וחינוך (בעיקר קורסי דידקטיקה להכשרת מורים להוראה בעל-יסודי). במקביל עסקתי גם במחקר ופרסום

אביה מסן

לקויות הלמידה המשולבים בכתה הרגילה, ולשם כך, למדתי ב"מכללת ירושלים" במסלול הבנים, בשנה הראשונה לפתיחת המסלול, את התואר הראשון בחינוך מיוחד. לאחר שש שנים בבת-ים הצטרפנו לגרעין התורני ב"קצריץ" ושם חונכתי בבית הספר היסודי "דרכי נעם" כיתות ג'-ו', כאשר שנתיים הייתי מורה מאמן לסטודנטים ממכללת אוהל, ודרך זה, הגעתי להיות מנחה פדגוגי בחוג לחינוך מיוחד במכללת שאנן. את התואר השני ב"לקויות למידה" למדתי במכללת "בית ברל".

כיום אני גר בקצריץ, עם אשתי, יעל, וששת ילדינו, נמצא במשפחת המכללה יומיים בשבוע כמד"פ לשנה א' בחוג לחינוך מיוחד – בנים, ושלושה ימים אני מלמד בת"ת "גולני" בחיספין בכיתות ו'ח' את המקצועות שפה ותורה, וכן שעות שילוב לתלמידים עם לקויות למידה.

נולדתי בבת-ים, ושם למדתי בבית-הספר היסודי (משה שרת וציפורי) ובישיבה התיכונית בני-עקיבא "אדר"ת". לאחר מכן במסלול הישיבה הגבוהה "שבי חברון" שבחברון ובישיבת "עתניאל" בשנתה הראשונה. לאחר נישואי, למדתי ארבע שנים בכולל מר"צ במבשרת ציון, ובמסגרת זו, השלמתי תעודת הוראה בתכנית מכללת "מורשת יעקב" שברחובות.

בסיום הלימודים בכולל מר"צ, עברנו יחד עם כל השנתון ל"גרעין התורני" בבת-ים (במקרה או שלא... לשכונה בה גרו הורי), שם היינו במסגרת הגרעין התורני שש שנים, בשנים אלו העברנו שיעורים תורניים ברחבי העיר ושמשתי כרב גנים בבת ים ובחולון וכמחנך בכתות ג'-ד' בבית-ספר "אורות התורה" תחת הדרכתו של הרב דוד חי הכהן, רב הקהילה בבת-ים. במהלך עבודתי כמורה, ראיתי את הצורך ללמוד תואר בחינוך מיוחד, על מנת לעשות את עבודתי הבסיסית כמורה ולדעת מה הם הקשיים והצרכים של תלמידי עם

ד"ר אסתר כלפון

יך על עצמי לספר יצאת...

לבחינות הבגרות בהיסטוריה. במקביל לכך, במהלך השנים ביצעתי תפקידי ניהול שונים.

שימשתי כמנחה מחוזית במחוז חיפה במשך 8 שנים ובמשך 5 שנים שימשתי כמנהלת אולפנית בבית-ספר שש שנות לבנות השייך לרשת מוסדות כפר פינס. אני שמחה מאד על הצטרפותי למכללת שאנן, מכללה אקדמית ייחודית לצד זה שהינה משפחתית ומלוכדת. תפקיד הריכוז האקדמי הינו פונקציה חדשה במכללה ולכן עדיין נמצא בבנייתו. מטרת פונקציה זו היא לקדם את התחום

האקדמי במכללה ותחומים מנהלתיים נוספים. אני רואה זכות גדולה ושליחות אמיתית בהזדמנות שנפתחה עבורי ללמד פרחי הוראה ולהעביר להן את משנת החינוך האישית שלי שנרקמה מתוך שנות לימודי בחינוך ושנות הניסיון הרבות שצברתי בשדה. כולי תקווה בע"ה, שיחד נמשיך להצטייד את המכללה קדימה למצוינות ולצמיחה ובכך נסייע בקידום וחיזוק החינוך הדתי במדינת ישראל.

שמי אסתר כלפון, אני גרה בכפר פינס, נשואה לשמעון, אמא וסבתא במשרה מלאה ב"ה. את שנות ילדותי עברתי בנופים הפסטוראליים של מושב כפר פינס, נופי ילדות בלתי נשכחים. זו הסיבה שבחרתי לבנות שם את ביתי ולגדל את ילדי.

את כל השכלתי האקדמית רכשתי באוניברסיטת בר אילן. שלושת התארים שלי עוסקים בתחום החינוך.

את התמחותי בתואר הראשון עשיתי בחינוך ובתולדות עם ישראל, התואר השני שלי עסק בחקר יחסי הורים ילדים שנעשה באמצעות ניתוח אינטראקציות שבין הורים לילדיהם. בתואר השלישי שלי, התמקדתי בחינוך חברתי של בתי-ספר. במהלך המחקר נבנתה טיפולוגיה למועצות תלמידים של בתי ספר על יסודיים, וזוהו מדדים המשפיעים ומקדמים מעורבות תלמידים ומקדמים אקלים חינוכי מיטבי.

מיד עם סיום התואר הראשון, התחלתי ללמד בבית-ספר ממ"ד על-יסודי. שימשתי במשך שנים כמחנכת והגשתי

יונת יבזורי

אני יוני

בחינוך המיוחד בנושא הכנה לחיי עבודה וייצגה ידע בחינוך מיוחד ובריפוי בעיסוק. העבודה הונחתה על-ידי פרופסור שונית רייטר מהחוג לחינוך מיוחד באוניברסיטת חיפה ועל ידי ד"ר דליה זק"ש מהחוג לריפוי בעיסוק באוניברסיטת חיפה. בעבודת הדוקטורט אף כתבתי תכנית מעבר להכנה לחיי עבודה (לה"ב – לקראת השתתפות בחיי עבודה) אותה אני מקווה להוציא לפרסום במהלך שנה זו.

בשאנן הצטרפתי לפרופסור שונית רייטר בהוראת קורס בתואר שני במסלול שילוב בחינוך, וכן מלמדת קורסים במסלול לחינוך מיוחד בתחומי מוגבלות שכלית, הפרעות קשב וליקויי למידה ובקורסים לגננות בנושאים אוכלוסיות מיוחדות בחינוך מיוחד ושירותי עזר בחינוך מיוחד.

הכי חשוב – אשמח לקשר עם כל אחד ואחת מכם! להתראות בחדר המורים, בספרייה ובמדרגות! (ימים ב' ו-ד).

שמחה על ההזדמנות להציג את עצמי לסגל המורים.

שמי יונת יבזורי, מרצה שנה שנייה בשאנן במסלול של חינוך מיוחד.

מגיעה לשאנן בדרך עמוסת פקקים מאזור משגב מהישוב שכניה, ממשפחה אהובה הכוללת בעל נמרוד ושלושה ילדים בוגרים – שירה, עפרי ורוני ולאחרונה גם נכדה ראשונה – נגה.

במקצועי אני מרפאה בעיסוק בתחום התפתחותי ושיקומי, עבדתי בחינוך המיוחד עם תלמידים עם מוגבלות שכלית, הפרעות נפש ובקליניקה רב מקצועית עם ילדים עם עיכובים התפתחותיים שונים.

ב-13 השנים האחרונות אני עוסקת בהדרכה, תחילה כמדריכה במת"י נהרייה – הדרכה של מרפאות בעיסוק, בהמשך מדריכה מחוזית במחוז צפון בחינוך המיוחד בתחום תכניות הכנה לחיים – לב 21 ובשנתיים האחרונות גם מדריכה ארצית לריפוי בעיסוק.

להוראה בחינוך מיוחד הצטרפתי לאחר סיום תואר שלישי בפקולטה למדעי הרווחה והבריאות באוניברסיטת חיפה. עבודת הדוקטורט שלי עסקה בתכניות מעבר

מפרי עטנו

תחמושת קלה

ד"ר יהושפט נבו

מחוויותיו של חייל ערב מלחמת ששת הימים:

"דניאל, ארוז תרמילך והתכונן. הערב יגייסו אותך", אמר אבא. "זוכר אני עוד מימי ההגנה – לילות שבת יפים לגיוס. מזה ימים אחדים, מאז יום העצמאות שורר מתח בטחוני בישוב ונערכים גיוסים. את העובדה שעדיין לא גויס, קבל דניאל ברגשות מעורבים. תמיהה, פליאה וציפייה חברו לתחושה שאם יחידתו לא גויסה, משמע אין המצב חמור כל כך. ואם כך, מדוע יפסיד לימודים באוניברסיטה, והימים ימי ערב בחינות. תרמילו של דניאל ערוך ומוכן. זה שנים עושה הוא במילואים ביחידת שריון ואמון הוא על גיוסים ואימונים. בבית-הכנסת פגש ביהודה. "עוד לא גייסו אותך"? שאל יהודה. "ואתה"? השיב לו. "אנחנו אחרונים לגיוס", ענה יהודה איש הצנחנים. לוי לא היה בבית-הכנסת. אותו יום ששי בבוקר פגש אותו דניאל בבית-הכנסת. לוי היה איש המנגנון המשרדי של האוניברסיטה. טיפל בסטודנטים. לרבים מהם דאג למלגות או סייע בידם בדרך אחרת כידו הטובה. זו הייתה פגישתם האחרונה. לימים כאשר יצא דניאל לחופשה, עם תום הקרבות, ימצא את שמו של לוי ממוסגר בשחור על לוח המודעות, בתוך סיעה של בני השכונה שיצאו למלחמה ולא שבו. בבית הספיקו לקדש ולטול ידיים כשנשמע טרטור המכונית. דפיקה בדלת והגייס נכנס וצו בידו. במקום הגיוס כבר צבאו המונים, מתגודדים חבורות-חבורות, משחזרים בהתרגשות את חווית הגיוס. הנה זרח מהיישוב הסמוך. בולט היה בחולצתו הלבנה ובמכנסי השבת שלבש. "הודעתי להורים שאצא לזמן קצר ומיד אשוב", הכריז בבואו. "לכן גם לא החלפתי בגדים ולא הבאתי תרמיל", אמר. איזה חכם, חשב דניאל בלבד, עכשיו משלא יחזור, ידאגו הוריו כפליים, ועוד יהיו מצרים שלא לקח שום ציוד. זרח היה האיש הטכני של הפלוגה שנמשך לחב"ד. החבריא אהבו למשכו בלשונו וליהנות מפניניו. לימים יזרקו מפיו "דברי נבואה", שיתאמתו, אודות חשיבותה ומרכזיותה של ירושלים במלחמה זו. אולם עדיין לא בשעה זו. בין "פניניו" הייתה גם הכרזה, שלא הביא תפילין, סומך להכרזתו פלפול הלכתי: "ברי ושמא ברי עדיף. ברי שהיום שבת, ושבת אסורה בטלטול תפילין. ושמא – שמא נשתחרר עוד היום ולא צריך תפילין". דניאל תמה על דבר תורה שהשמיע, במקום שאיננו מקומו. הכל יודעים

לקראת מה אנו מתבקשים. נאצר ריכז שריוניו בסיני ולחייליו אין מספר. מה הטעם להעמיד פנים?

קשר של ידידות קיים בין דניאל להוריו. שנים רבות שעשו בארץ מגיל צעיר, קרבות אל הנוער. פער הדורות לא היה קיים בבית. לעידוד רב זכה דניאל בדרכו מנוער, דרך הישיבה, הצבא והקבוצ, ואף בעניינים שבינו לבין גילו הוריו הבנה דקה. בבית שררה אורה ציונית דתית, מוצקה בישרותה, מעשית בפשטותה ונעדרת מליצות שדופות. בשנים שקדמו להקמת המדינה גרה המשפחה בבית האחרון של המושבה, בבית מוקף פרדסים. חברי ההגנה עשו שם באימונים בנושק בלתי לגאלי, וביניהם אביו של דניאל. גם "סליק" היה ממוקם באזור. דניאל זוכר שבקיץ 1947 בוקר אחד הוקף הבית הבודד בשריוניות של הצבא הבריטי, שערכו עוצר על הבית וחיפשו נשק. יום שלם היה הבית במצור, ודניאל זוכר בסיפוק, איך זכה לעוצר פרטי של האימפריה הבריטית.

בשעת לילה מאוחרת הגיע האוטובוס לבסיס. טרטור מנועי הטנקים וריח הדלק היו מוכרים. אלא שהפעם היו הם מעורבים בתחושה של מי שעומד בפני הנעלם. המגויסים נתבקשו לעלות על הרכב הצבאי, שהסיעם לנקודת האיסוף הפלוגתית. דניאל העדיף לצעוד ברגל, והמ"פ לא מחה. באפסנאות סרב דניאל לחתום על הצידוד. "זוהי שעת חירום", נזדעק האפסנאי. "האם לא נסעת בשבת היום"? לא דין נסיעה כדין חתימה, השיב דניאל. שעת חירום מחייבת נסיעה בשבת, מה שאין כן חתימה, שאפשר לדחות למוצאי שבת. האפסנאי שוכנע. זחל"מי היחידה ערוכים בטור, וכך החיילים על צידודם. אבי המ"מ היה שם. יחסים לאו דווקא ידידותיים שררו בין אבי לדניאל. הבדלים ברקע ובחינוך עשו את שלהם, מה גם שאבי איננו מן הסובלניים בענייני דת. בחיך, שהערכה וזדוניות מעורבים בו, צפה אבי בניצחון דניאל על האפסנאי. "דניאל", קרא אבי, "בדוק את ששת מיכלי הדלק בשלושת הזחל"מים ומסור לי דו"ח מדויק על מצב כל אחד מהם. ביום חול אין לך דבר קל מזה, פיסת נייר ועט מסייעים במקום שהזכרון רופף. אבל היום שבת. דניאל הבין שאבי מעמיד אותו בניסיון. דניאל מאמץ את זכרונו ומסור דו"ח מדויק. אבל אבי מתעניין בכך כבשלג דאשתקד.

הזחל"מים עוזבים את הבסיס וחוצים את העיר הסמוכה. החיילים לובשי חול וחגור ובעלי תחושת עוצמה וביטחון.

תושבי העיר מלווים אותם בברכות ובתפילה. יוצאים לשטח הכינוס בואך הגליל. שמש גלילית של בוקר מקדמת את המתעוררים. דניאל השכים לתפילה. שנים של מילואים הרגילוהו להשכים לתפילה. אף פעם אינך יודע מה ילד יום. מעשה ואחר דניאל לשוב מבית התפילה בעת תרגיל חטיבתי בדרום. לילה של סתיו הותיר את רישומו ברובהו. אבי ש"ח"כה בסיבוב" פסק מסדר נוסף.

שנים רבות נפגשים חיילי היחידה במילואים. מדי שנה בשנה אוכלים אבק מדבר, גומאים מרחבי ארץ לא נודעת באזורי הנגב הצחיחים, מקום לא שזפתם עין אזרח. שנה בשנה חוזרות אותן טפחות, אותן בדיחות ואותם סיפורים. במבצע סיני הקיז הגדוד מדמו. למתחמי אבו עגילה נשלח לתקוף יעד מבוצר. "יש שם פלוגה מצרית אחת או שתיים, וחץ מזה תקבלו סיוע של טנקים", נאמר להם. לא מיניה ולא מקצתיה. הגדוד התנפץ אל מול היעד המאויש בחטיבה מצרית. הטנקים בוששו לבוא. "אלילים" רבים התנפצו אותו לילה אצל חיילי היחידה. שמוליק, בחור חמד, סיפר לדניאל, שכאשר היה ילד ברחו אנשי העיירה מהגרמנים. כולם ברחו יחד כעדר, משמשים מטרה נוחה לכדורי הנאצים. שמוליק בתחושת הישרדות, כילד קטן, רץ לכיוון אחר, שובר את עקרון העדר, וכך ניצל. גם באבו עגילה הכל ברחו יחד. שמוליק נקט באותו תכסיס וכך ניצל. "שלחו אותנו למות", מורגל בפיו של זיסקינד. הלה בחר תמים וטוב. בחייו האזרחיים מביא לחמו בעמל כפיו. לוחם אמיץ למען השירותים הדתיים ביחידה. לשבחם של חיילינו ייאמר, כי שבת במילואים – חווייתה בצדה. בליל שבת מתקיים מנין גדול. בשבת בבוקר מתארגנים שלושה מניינים כמנהג עדות ישראל. סעודת שבת נערכת בצוותא. לא מעט ממסורת זו יזקק לזכותו של זיסקינד. ותיק הוא בגדוד, מכיר כל אחד ואחד. ביום שישי בצהריים סובב הוא על פתחי אוהלי הקצינים ורבי הסמלים. בתמימות אף בעקשנות, מטריד הוא פה, טוען שם, מארגן בית-כנסת. דואג לספר תורה, יין לקידוש ופולים מצופים. סיפור אבו עגילה חביב עליו במיוחד: "עם שחר פתחנו בהתקפה. הייתה זו התקפת נפל. למקלעי ה-0.3 קיבלנו סרטים ריקים וכדורים בתפוזות. תוך כדי נסיעת לילה מלאנו שרשראות. המקלעים לא פעלו. הטנקים לא הגיעו. יתר על כן, עלינו על שדה מוקשים. המג"ד סג"א קליגולה נפל. הגדוד ספג מכת אש. הזחל"מים נתקעו בשדה המוקשים. הנותרים נסו מנוסת בהלה כשכדורי האויב מרדפים אותם. תסביך אבו עגילה, החשדנות וחוסר האמון ילוו את חיילינו גם בכיבוש רמת-הגולן.

מחלקים ארוחת בוקר. פלוגת המפקדה מתארגנת. סמי האפסנאי וחיימוביץ משנהו. אלי סמל המטבח. עליהם נוספים נהגים, טבחים, הם האריסטוקרטיה של הצבא. ידם רב להם במטבח ובתכולתו. במילואים עושים הם את מלאכתם באמונה. ראשונים לגיוס ואחרונים לשחרור. משרתים את הדרג הלוחם בנאמנות. אנשי המטבח נאבקים עם בצלים מזילי דמעה. נופחים באישו של פרימוס שדה ישן ועקשן. קמים בעוד לילה להכין דייסה חמה. עוד עתידים הם להתגלות בשעתם היפה במלחמה. דוהרים בעקבות הגדוד ברכב רך, מחוסרי הגנה. מפחים רוח חיה במנות קרב יבשות.

זה שעות אחדות שוכב דניאל על הארץ ותנ"ך בידו. סביבו חבורות-חבורות. מי בקלפיו, מי בשנתו ומי בשיחתו. בגיליון האחרון של "במחנה" פרסם משה דיין מאמר על מלחמת דוד וגלית. הניתוח מגמתי ולקחו בצדו. כוחם של מעטים מול רבים בא לידי ביטוי כאשר "בתחבולות תעשה לך מלחמה". זה זמן רב שורר מתח במדינה. חשש מפני הבלתי נודע. ביטויים כמו "תסביך מצדה", ושואה שנייה מנסרים בחלל האוויר. המאמר נועד להרגיע. דניאל מחפש תשובות נוספות. "בשלוש מאות איש המלקקים אושיע אתכם", אומר ה' לגדעון. "כי אין לה' מעצור להושיע ברב או במעט", אומר יהונתן לנושא כליו. עינו של דניאל צדה משפט שנאמר בפי יואב במלחמת בני עמון: "חזק ונתחזק בעד עמנו ובעד ערי אלוקינו" ושמרו בזיכרוננו.

זה עשרה ימים הגדוד מגויס, השחרור נראה רחוק. מצב הרוח הלאומי ירוד, ושל היחידה – שואף לאפס. משאית אזרחית פורקת צינורות ופחים. מתקנים מקלחות שדה. הרמז ברור. אנו נרבוץ כאן זמן רב. דניאל נזכר שכעת עונת בחינות באוניברסיטה. הפסיד שנת לימודים? "אם דניאל מקבל כבר מצב רוח, משמע המצב חמור", מכריז הרשל, בדחן היחידה. הרשל אף הוא נושא אצטלת ותיקים. "השארתי לאשתי עשרים אלף לירות בבנק", הוא מכריז, ומותיר את השומעים בהרהורים נוגים. יש להעלות את המוראל. עם ערב מגיע הרב של צפת. דבריו שופעים רגיעה ובטחון. מדבר על כובשי כנען, על מלחמות שאול, דוד ועל המכבים. "הגששים באים" נמסר מפה לאוזן. פנה חמה שמורה בלבו של דניאל לגששים, מאז אותו ערב בו הופיעו לפני היחידה בהרי הגליל ושיפרו את מצב הרוח.

יום שישי אחר-צהריים. זיסקינד כבר הצליח להוציא את הסמג"ד מאוהל, למרות מחאותיו, ולעשותו בית-כנסת. הטבח הוזהר לבל יעז להוציא את היין לפני שהוא, זיסקינד יבוא מבית-הכנסת. גם וופלים שמורים עמו,

השיג אותם באמצעות עסקה מפולפלת שערך בין השק"מיסט לבין רב הסמל, שפרטיה עלומים. דניאל הקיף את גזרת בית-הכנסת בעירוב. מאז ימי הנח"ל, דרך שנות מילואים רבות, הוא אמון על תפקיד זה. השמש נטתה לערוב. בית-הכנסת מתמלא מתפללים. המקום צר. רבים צובאים מבחוץ, קצין צעיר, בן הקבוץ הדתי מתפעל מקבלת שבת בהרי צפת. כאן טייל האר"י עם גוריו. כאן חיבר ר' שלמה אלקבץ את לכה דודי. עיני כולם נשואות לחזית המצרית, איש לא חושב כלל על החזית המזרחית, בוודאי לא על ירושלים. זרח, שהוזכר קודם, נכנס במפתיע לבית הכנסת ופותח במונולוג: "מלחמה זו למען ירושלים. תשע עשרה שנה חיכה הכותל המערבי לגאולתו, והעיר החצויה לאיחודה. סיני איננו אלא העילה בלבד, ולא נועד אלא לשמש רקע לכיבוש ירושלים". כך סיים, רושף רשפי אש, כנביא בשעתו.

כמה רחוקים דבריו מאתנו בשעה זו, אולם כמה נכונים. יום ב' לפני הצהריים. המג"ד מבשר על פתיחת המלחמה. מטוסינו תקפו שדות תעופה של האויב והשמידו את

מטוסייהם על הקרקע. הגדוד נתקף באויב בלתי צפוי. אין זה הצבא המצרי ואף לא הסורי, אלא וירוס קיבה שפגיעתו רעה. דניאל נטל מפגיעתו מנה אחת אפים. מכריזים על פקודה ללכת לאפסנאות לקבל אשפות נוספות לאחסון המחסניות הרבות. דניאל מותש לחלוטין ומוותר על ההליכה. במשך המלחמה עתיד הוא להתרוצץ כשמחסניותיו תחובות בתוך חולצתו, בהעדר אשפות. לפנות ערב מגיע הרופא. דניאל מתלבט. אם ייגש אליו, אולי יפנה אותו לבית החולים, ואז חלילה, יפסיד את המלחמה. ומאידך, אולי יקל עליו בתרופות. דניאל מחליט ללכת, ובמקרה של ניסיון לפנותו, יסרב. אל דאגה, רבים צבאו על פתחו של הרופא ולא עלה על דעתו לפנות איש. מנפק לכל אחד גלולת פלא. דניאל נוטל את הגלולה, כשנשמעת פקודת העלייה על הזחל"מים. פנינו מזרחה, לגזרת ירדן. דניאל, הפך לנמר של ממש. כאבי הבטן נעלמו כליל. הרשל פותח בשירי מלחמת השחרור. דניאל אומר תפילת הדרך ומצטרף לשירה. "בעד עמנו ובעד ערי אלוקינו".

דור כדור ומדורה

ד"ר ניסן אררט

רמב"ם] – רבי מאיר אומר אף הקריקס; ר' יוסי אומר אף הקרטנים פטורין מן המעשרות ונלקחים מכל אדם בשביעית [משום שהזרעים של מינים אלה משמשים לזריעה בלבד; ולפיכך פטורים ממעשרות, משום שאינם נאכלים על ידי בני-אדם].

הגמרא פותחת בשאלה: "אי זהו שום 'בעל ביכי'?"

ומשיבה: "כל שאין לו אלא חור אחד מקיף את העמוד".

אמר רבן שמעון בן גמליאל: "כל שאין לו אלא קליפה אחת".

כבר בעת הלימוד, הגדרת השום שמבעל-בֶּן (המצויה בבקעת הלבנון), תוך שימוש במילה חור, לא נראתה לי כתואמת את מבנה הצמח הֶבְּלִי. לפיכך (כדרך שנהגנו, בלימודנו, במצבים דומים) נתתי עיני (מימין הדף) וגיליתי, בשינויי הנוסחאות, קריאה אחרת: דור. אינטואיטיבית, הבנתי, שאין המדובר בדור אלא בדור. על דרך ההברקה, הצעתי לראות בדור, עיגול. חברי שאלוני: היש לך אסמכתא לכך מן המקרא? אמרתי: איני יודע; אך אבדוק זאת בשו"ב לביתי (ולספרייתי).

ברם, בטרם פניתי לחפש את הדור אצל אברהם אבן-שושן, קונקורדנציה חדשה לתנ"ך, נטלתי את המילון הקדום של רבנו נתן (בן רבנו יחיאל) איש רומי (1106-

ברשימה זו אבקש לשתפכם בחוויה לימודית-חברתית – ובתוצאותיה הברוכות (לשיפוטכם).

יותר משלושים שנה למדתי, בחברותא (עם עוד שניים מחברי), שעור בתלמוד-בבלי, (ביום השבת, לאחר קידושא-זוטא, במשכנותינו, לסירוגין). לפני כשלוש שנים החלטנו לנסות ללמוד מסכת מתלמוד-ירושלמי.

פתחנו במסכת שביעית; ובראשית השנה הנוכחית סיימנו את מסכת מעשרות. האתגר היה רב-פנים: הירושלמי, כידוע, לא עבר עריכה כמו הבבלי; נוסחת הירושלמי לא-פעם משובשת; והמסכתות, מסדר זרעים שלמדנו, רחוקות היו – בנושא הכללי ובפרטיו הענייניים – מה שהורגלנו בלימודנו עד כה.

וכך, עם סיום מסכת מעשרות (בארוחה משותפת, לבני משפחותינו, בליל-שבת) כל אחד מאתנו הציע לימוד קצר מטעמו (תרתי במשמע). ואני, מטעמי, בחרתי להתמודד עם המשמע ועם המשמעות של מילה בודדת (דור), שבפתח דיון הגמרא, על המשנה האחרונה במסכת מעשרות (פרק ה' משנה ז):

שום בַּעַל בֶּפֶי, וּבָצַל שְׁלֹדְכָפָא, וגריסין הקיליקים, ועדשים המצריות [צמחים, שיובאו מחוץ לארץ, ועל-כן פטורים מן המעשרות; אך גדלו בארץ כמיני-בר – על-פי פירוש

1035) **ספר הערוך** (במתכונתו המלאה – **ערוך השלם** – בהשלמת ד"ר אלכסנדר קאהוט) ומצאתי (חלק שני עמ' קלז): **"דָּר=דּוֹר** עגול ושפה סביב לדבר". לאישוש דבריו, הביא מן המקורות, רק את המובאה ממסכת כלים (שנדון בה להלן); ולא הביא, מן הסתם, את הגמרא בירושלמי מעשרות, משום שכתב-היד שלפניו גרס **חור** ולא **דור**. רק עכשיו פניתי (כדרך שאנו נוהגים בלימודנו) אל אברהם אבן-שושן, **המלון החדש**, ומצאתי (עמ' 211): **דּוֹר** ז' [אכדית: DURU חומה המקיפה עיר] 1. עגול, מעגל (מסתמך על הכתוב שנדון בו לקמן) "וחניתי כדור עליך" (ישעיה כ"ט, נ) 2. (לשון חז"ל) שורה של קליעה עגולה בסל (וגם הוא מביא כאסמכתא רק את) כלים ט"ז, ג.

מצויד במידע בלשני זה, ביקשתי לראות, מה אומר מנחם-צבי קדרי **במילון העברית המקראית** (אוצר לשון המקרא מאל"ף עד תי"ו) ומצאתי (עמ' 182) הפניה מן הערך **דּוֹר** אל הערך **כְּדוֹר**. והגדרתו: "גוף עגול מכל צד". וההפניה היא אל שני הכתובים בישיעיהו (שנדון בהם להלן): "כדור אל ארץ רחבת ידיים" (יש' כ"ב, יח); "וחניתי כדור עליך" (יש' כ"ט, ג). בהערה, בהמשך, נאמר: "יש רואים בו צירוף של כ"ף ו"דור" (עיגול)".

עתה גברה סקרנותי לראות מה אומר אבן-שושן **בקונקורדנציה החדשה לתנ"ך**. וגיליתי (עמ' 261): **"דור"** (תוך ציון: אינו במקרא בצורתו זו אלא) **כְּדוֹר** (בסימן שאלה?). לאחר מכן מובאים שני הכתובים הנ"ל מישיעיהו (כ"ב, 18; כ"ט, 3). להפתעתי, משום-מה, נעדר הכתוב ביחזקאל כ"ה, 5: "וגם דור העצמים תחתיה" (שיידון להלן).

אמרתי בלבי: הגיעה כבר השעה לנסות לעמוד על משמעו של **הדּוֹר**, במקרא, על-פי משמעותו בפשט הענייני של הכתובים. בחרתי לפתוח בכתוב שבספר ישעיהו (כ"ט, א-ג), משום שנראה לי, כי **דור** – באכדית DURU – במשמעות של חומה המקיפה עיר (כפי שהבאנו לעיל מתוך אבן-שושן, **המלון החדש**) – מעוגן בפשט דברי הנביא:

הוי אריאל אריאל – קריה חנה דוד. ספו שנה על-שנה חגים ינקפו – והציקותי לאריאל והייתה תאניה ואנייה והייתה לי כאריאל. וחניתי **כְּדוֹר** עליך – וצרתי עליך מצב והקימתי עליך מצלת.

על-פי דברי הנביא: ירושלים (בכינוי אריאל), בעוד זמן קצר, תובא במצור; והביטוי "וחניתי כדור עליך" מתבאר על ידי עמוס חכם (בפירוש **"דעת מקרא" ספר ישעיהו**

כרך א' עמ' רצט): "אחנה כמו דור [= מעגל] עליך. כלומר: אקים מחנה **מסביבך**. 'דור' הוא **מעגל** ומלשון זו גם 'דור' הולך ודור בא". ובהמשך: "וצרתי עליך מצלת – אקים **סביבך** מצורות והם מכשולים שהאויבים שמים **מסביב** לעיר, כדי שלא יוכלו יושבי העיר לצאת ולבוא".

מכאן עברתי אל הכתוב השני, בישיעיה כ"ב, המתייחס אל שבנא. האיש שימש בתפקיד גבוה ביותר בחצר מלכות המלך חזקיהו: **כסוכן** (במשמעות של אמרכל, פקיד גבוה; מקביל אל **סגן** – מאכדית SAKINU – על-פי מ"צ קדרי הנ"ל) ו**כאשר על הבית** (נושא התפקיד הגבוה ביותר בחצר המלכות – כפי שנראה ממעמדו של יורשו אליקים בן חלקיה – כמבואר להלן פסוקים כ-כה. אליקים נזכר, כראשון בין השרים, במפגש נציגי המלך חזקיהו עם נציגי רבשקה במלכים ב' י"ח, יח). מקום קברו של שבנא אפשר נתגלה, בכפר השילוח, במערת קבורה, שבפתחה חקוקה הכתובת: "...יהו אשר על הבית".

ואלה דברי הנביא (ישעיה כ"ב, טו-יט):

כה אמר א-דני ה' צבאות לך בא אל הסוכן הזה, על שבנא אשר על הבית: מה לך פה ומי לך פה, כי חצבת לך פה קבר – חצבי מרום קברו חקקי בסלע משכן לו?!

הנה ה' מטלטלך טלטלה גבר, ועטף עטה, צנוף יצנפך צנפה **כְּדוֹר** – אל ארץ רחבת ידיים. שמה תמות ושמה מרכבות כבודך קלון בית אדניך. והדפתיך ממצבך וממעמך ירסך.

על-פי נבואת ישעיה האיש שבנא "הסוכן הזה" (הנבזה), הבונה לו קבר מפואר – כדי להנציח את מעמדו כ"אשר על הבית" – יורחק (מיהודה) בסערה עזה, שתטלטלהו בחוזקה, תעטוף אותו בעוצמה – ולבסוף תסובב אותו "צנוף יצנפך צנפה – **כְּדוֹר**" – סביב-סביב כמו מצנפת (הַעֲקָל – 'החוט' – התרבוש המגולגל על ראש האיש הנכבד) – "אל ארץ רחבת ידיים" (אל ארץ בין-הנהרות היא מסופוטמיה).

הסערה – ההולכת ומצטנפת סביב-סביב למוקדה הפנימי – נדמית במראיה למה שאנו קוראים – בעקבות תיאור זה – בשם **כְּדוֹר**: פקעת של חוטים, הכרוכים זה-על-גבי-זה, ההולכת ומתגלגלת על הארץ.

נותר לי עתה לבדוק את האזכור השלישי של **דור** במקרא, המצוי על-פי הבנתי, ביחזקאל כ"ד (ג-ה); וכן את **המדורה** הנסמכת לו (שם, ט-יא):

ומשל אל בית המרי מִשָּׁל ואמרת אליהם כה אמר א-דני ה':

שפת הסיר שפת וגם יִצֶק בו מים. אסף נתחיה אליה. כל נתח טוב יִרָךְ וכתף. מבחר עצמים מלא – מבחר הצאן

כל אלו מקבלים
טומאה) משיעשה
דור אחד (דהיינו
סיבוב אחד של
קליעה – מספיק)
לרוב שלחן (כלומר: למידת
הרוב שלחן).

(לעומת זאת) הקפה (גמר מלאכתה)
משיעשה שתי צפירות (שני עיגולים,
שני סיבובים) לרחב שלה. והעקב (סל או נפה – גמר
מלאכתו) משיעשה בו צפירה אחת (סיבוב אחד בלבד).

פנחס קהתי, בביאורו על-אתר, מביא את פירוש הגר"א:
"שצפירה היא כעין דור, אלא שהדור הוא, שכל
השוליים עשויים מקנה אחד הנקפל סביב-סביב עיגול
בתוך עיגול – - - וצפירה היא מקנים הרבה, עיגול-עיגול
לבדו, עיגול בתוך עיגול, והוא עיגול שלם".

ואכן אבן-שושן (המלון החדש) מגדיר צפירה 1. זר, נזר,
עטרה (ישעיה כ"ח, ה) "לעטרת צבי ולצפירת תפארה". 2.
כריכה, מקלעת (כלים ט"ז, ז) "הקפה משיעשה שתי
צפירות לרחב שלה".

על-פי כל האמור לעיל תהא הגדרת הדור: שורה אחת של
שיני שום (דורא דשנא בארמית) המקיפה בעיגול את
'העמוד' – בסיס הפקעת של השום הבעל-כפי.

ולסיום: אבן-שושן (שם), בסוף הערך דור, מביא את
הביטויים החדשים, המתקשרים לנושא לימודנו: "דור
עלים, דור פרחים, קבוצת עלים, פרחים או נצנים וכו'
הערוכים במעגל מסביב למפרק אחד של גבעול או של
ענף או על גבי המצעית של הפרח: לדבקה דור עלים
(תמונה נלווית)". לאחר ששלחתי רשימה זו לעלון סגל
ההוראה נודע לי מפי ניצה דורי, שמקור שם משפחתה –
הוא מצד אישה, שהוריו עלו מעיראק (בבל) והיה דורי
מאז ומתמיד, כך במקור ולא מעוברת. לדעת חמיה ז"ל,
מקור השם הוא באב קדמון במשפחה שהיה "דאוואר" –
רוכל המסתובב ממקום למקום בתנועות מעגליות. (את
החיזוק לדברים קבלה גם מאסף מאלי, שאמר את מקור
השם, בלי לשמוע את הסיפור שמאחוריו).

לקוח. וגם דור העצמים [קרי: העצים, על-פי תרגום
השבעים] – תחתיה. רתח רתחיה גם בשלו עצמיה בתוכה

לכן כה אמר א-דני ה': אוי עיר הדמים!

גם אני אגדיל המדורה: הרבה העצים, הדלק האש, היתם
הבשר – והרקח המרקחה והעצמות יחרו. והעמידה על
גחליה רקח למען תחם וחרה נחשתה ונתכה בתוכה
טמאתה – תתם חלאתה.

וכך הבנתי את המשל: מדורת האש והעצים – בדור
(במעגל סביב-סביב) – שימשה בסיס לסיר נחושת, שבו
נתבשלו נתחי הבהמה ועצמיה. אולם, משיגדיל האל את
אש המדורה הזו – כל תוכן הסיר ישרף: "והרקח
המרקחה והעצמות יחרו"; ואפילו הכלי העשוי מנחושת
– "וחרה נחשתה ונתכה בתוכה טמאתה" של "עיר
הדמים – סיר אשר חלאתה בה" היא ירושלים.

ואכן מדורה – במשמעות של מערכת עצים סדורה
במעגל (כבאור ש.ל. גרדן על ישעיהו, מהדורה חדשה,
בהערות עמ' 298: "מדורה ממקור דור; בתלמוד ד"ר,
והוראתו: סדר סביב, ערך) – מצאתי בישיעה ל', לג:
כי ערוך מאתמול תפתה גם הוא למלך הוכן – העמיק
הרחב – מדרתה אש ועצים הרבה. נשמת ה' כנחל גפרית
בערה בה.

לאחר העיון במקרא פניתי לראות: האם מצוי הדור
(העיגול) גם במשנה?

להפתעתי הרבה מצאתי מקום אחד בלבד – במסכת כלים
פרק ט"ז משנה ג. הדיון בפרק נסוב על השאלה: מאימתי
כלי-עץ מקבלים טומאה. וזה לשון המשנה:

הקנינין (= סלים העשויים קנים קלועים) הקטנים;
והקלתות (קופות קטנות) – משיחסום ויקנב (משיגמור
ויקשור את שפת הסל – ויחתך את ראשי הקנים
הבולטים מן הסל למעלה). הקנונים הגדולים והסוגין
(הקופות) הגדולים – משיעשה שני דורים (שני סיבובים
של קליעה) לרחב שלהם (בשביל – לצורך רוחבם –
למטה). ים, נפה וכברה (הדפנות המחוברות לנפה או
לכברה למטה, כדי שלא תתפזר הסולת המנופה); וכף
מאזניים (כולם נחשבים כלים – למרות שפות השוליים
הנמוכים).

עם הפנים לקהילה

פרויקט "לדורות"

אקדמאית במהלך לימודיה, זאת על-פי החלטת ראש המכללה, ד"ר פריש, הרואה חשיבות ממדרגה ראשונה בפרויקט הנצחה זה. במקביל לפרויקט "לדורות" החליטה המכללה להצטרף לקריאתו של מינהל החינוך הדתי למכללות הדתיות לחינוך, בראשות הרב דוקטור אברהם ליפשיץ, להשתלב ביישום תוכנית חדשה בבתי-ספר – "חמ"ד ועד", במסגרתה מתעדים תלמידים מכיתות י"א עדותם של ניצולי שואה כחלק מחובותיהם בלימודי ההיסטוריה.

מכללת שאנן האקדמית הדתית בקרית שמואל חיפה, בראשות ד"ר יחיאל פריש, מצטרפת השנה לפרויקט "לדורות" – הפרויקט הלאומי לתיעוד ניצולי שואה "לדורות" של המשרד לאזרחים ותיקים. במסגרת זו יפקדו סטודנטיות משנים ב' ו-ג' בתי ניצולים מאזור חיפה והקריות ויתעדו את סיפורם, זאת לאחר שיעברו הכשרה מטעם המשרד לאזרחים ותיקים ויד ושם. מי שתרכז את הנושא מטעם המכללה היא דיקאנית הסטודנטים, נחמה טיטלבוים. ראוי לציין כי כל סטודנטית שתשתתף בפרויקט זה תצבור נקודת זכות

ראש המכללה, ד"ר יחיאל פריש: "ההצטרפות לפרויקטים להנצחת השואה, הינה חלק ממודל חינוכי, שעל-פיו אנו נוהגים, המדגיש את הצורך בהקניית הלימה בין אקדמיה ולבין היענות לצרכים חברתיים. המדובר בפרויקטים בעלי חשיבות רבה להקניית זיכרון לדורות הבאים, כאשר הסטודנטיות והתלמידים יאספו עדויות מאנשים עתירי זכויות, הנמנים לצערנו עם דור הולך ונעלם".

"לדורות" הוא מיזם של המשרד לאזרחים ותיקים שנוסד מתוקף החלטת ממשלה, ומהווה כיום מרכיב חשוב בהוקרתם והנצחתם של ניצולי השואה החיים בישראל. במסגרת "לדורות" נשלחים מתנדבים לבתי ניצולים ומראיינים אותם. הסיפורים מועלים לאתר האינטרנט "לדורות" ופתוחים לקהל הרחב, עד כה תועדו כ-5000 סיפורים.

דיקאנית הסטודנטים במכללה, נחמה טיטלבוים: "מרגש מאוד שהסטודנטיות ייפגשו אחת לשבוע עם ניצולי השואה בבתייהם ויתעדו את סיפורם, שיצטרפו למסמכי "לדורות" בו הצטרפו מעל ל-5,000 תיעודי ניצולים. הכשרה מקצועית מקיפה תוענק לסטודנטיות לפני, במהלך ולאחר מלאכת התיעוד על מנת שהסיפורים החשובים הללו יובאו בצורה המיטבית לתודעת הציבור בישראל". עוד מדגישה טיטלבוים כי: "מדובר בפרויקט בעל חשיבות היסטורית רבת מעלה, שכולל בחובו מסרים של בנייה ותקווה. מלבד הכרת הטוב והתודה לאנשים המופלאים הללו, מדובר גם בפרויקט העצמה שמעביר לסטודנטיות מסר של נתינה לאלו שבזכותם אנו חיים כאן".

סגנית השר לאזרחים ותיקים, ד"ר לאה נס: "פרויקט התיעוד "לדורות", עליו מופקד המשרד לאזרחים ותיקים, הוא בעל חשיבות לאומית ראשונה במעלה. כבת לניצולת שואה, אני מכירה באופן אישי את הצורך לתעד את סיפורם של אלו שעברו את מוראות השואה והנחילו לנו את מורשת ההנצחה והזיכרון. היום, עם התמעטות ניצולי השואה, ישנה חשיבות גדולה עוד יותר לתעד את סיפורם. המהווה חלק מרכזי מההיסטוריה שלנו כעם. אני מברכת את מכללת שאנן והעומד בראשה על הצטרפותה למיזם הלאומי וקוראת למוסדות נוספים לנהוג כך".

כאמור, במקביל לפרויקט "לדורות", מתגבש בימים אלו מהלך ראשוני במכללה לשילוב תוכנית נוספת העוסקת בתיעוד ובהנצחת השואה, שמקיים מינהל החינוך הדתי למכללות הדתיות לחינוך בראשות ראש המנהל, הרב דוקטור אברהם ליפשיץ, במסגרתה מתעדים תלמידים מכיתות י"א עדויות של ניצולי שואה כחלק מחובותיהם בלימודי ההיסטוריה.

המרכזת האקדמית במכללה, ד"ר אסתר כלפון: "כמכללה אקדמית המכשירה מורים תוך בחינת צרכי השדה, נבדקת אפשרות ללוות ולהכשיר קבוצת מורים להיסטוריה, מפעילי התוכנית, או לחילופין ללוות ולהכשיר קבוצת תלמידים בתהליכי תיעוד המפגשים עם ניצולי השואה. קבוצות אלו יהיו פיילוט שבמסגרתו ילווה הצוות אקדמי של החוג להיסטוריה והעומד בראשו, ד"ר יצחק ציטרין, את תהליך הטמעת התוכנית. הנתונים שייאספו במהלך ליווי הפיילוט יישמשו בסיס להפקת לקחים להמשך הטמעת התוכנית בשנים הבאות".

עוד מדגישה כלפון כי: "אני מאמינה בחשיבות של ליווי אקדמי לתהליך הטמעת התוכנית. אין ספק כי תוכנית זו הינה בעלת ערך חינוכי-לאומי. המכללה המכשירה את עתודת המורים של החינוך הדתי, רואה עצמה חלק בלתי נפרד ושותפה ביישום יעדי החינוך הדתי. המפגש בין בני נוער לבין ניצולי שואה חשוב לחיזוק תודעת הדור הצעיר בשמירת זיכרון השואה ובהנחלתו כמבוגרים בדורות הבאים." (לקוח מתוך אתר "מורשת")

קליטת עלייה

קליטת עלייה במרכז קליטה

פעילות לחג החנוכה לילדים יוצאי העדה האתיופית ומשפחותיהם

אורנה שניידר ועליזה בן שושן

בנויה כך שבתחילה לומדים יחדיו הילדים והוריהם בצורה חווייתית על החג, ובהמשך מזמנות הסטודנטיות פעילות יצירה בה נדרשים הילד וההורה לעבוד בשיתוף פעולה מלא המחייב אינטראקציה ושיח זה עם זה.

המפגש הראשון הוקדש לחג החנוכה. הפעילות נועדה לילדי הגנים והוריהם אשר חיכו בכליון עיניים למפגש עם הסטודנטיות והמתינו בפתח האולם עוד קודם למועד תחילת הפעילות. במסגרת הפעילות הודלקו נרות חנוכה בשירה ובריקודים של ילדי הגן והוריהם. בהמשך המחזו הסטודנטיות את אחד מסיפורי החנוכה כשבמקביל, כדי לגשר להורים על הפער השפתי עמדה המגשרת של המרכז ותרגמה להורים את הסיפור. שיאה של הפעילות הייתה הכנת חנוכיות ססגוניות מחמרי יצירה שונים. מרגש היה לחזות בעשייה המשותפת של ההורים והילדים ובמאמץ המשותף בבניית החנוכיה שזימן שיח בין הורה לבין ילדו.

בסיום הפעילות העולים היו נרגשים ולא פסקו מלהודות על הפעילות החווייתית שוב ושוב במנוד ראש ובחיוך.

מכללת "שאנן" המכללה הקדמית הדתית לחינוך שבקריית שמואל, שמה לה למטרה להצמיח גננות מובילות המשמשות דוגמא לעשייה קהילתית מחוץ לכותלי המכללה. השנה יצאה המכללה בתוכנית ייחודית "שאנן בקליטה" שמתקיימת במרכז הקליטה לעולי אתיופיה, מרכז ספיר שבקריית ים.

כמכללה להוראה השמה בראש מעייניה את החינוך לרב-התרבותיות בהכשרת הבוגרות, חשוב היה לבנות תוכנית המותאמת לצורכיהם הייחודיים של העולים מאתיופיה השוהים במרכז קליטה. כדי לאתר את הצרכים הייחודיים של העולים, התקיימו ישיבות משותפות עם אנשי מקצוע המלווים את העולים. מהמפגשים עלתה סוגיה מרכזית אודות הקשר הרופף בין ההורה העולה האתיופי לילדו, עקב המציאות הקיומית היום יומית.

בעקבות חולייה חלשה זו, בנינו תוכנית התערבות שנתית שבה סטודנטיות ממסלול הגיל הרך מגיעות למרכז הקליטה בשעות אחה"צ ומקיימות פעילות משותפת של ילדי הגן והוריהם סביב המוקד של חגי ישראל. הפעילות

סיתופי פעולה בין מכללה דתית לגן ממלכתי – בריאת העולם של כולם

אורנה שניידר

בהמשך למסורת שהחלה בשנה שעברה, בה סטודנטיות ממסלול הגיל הרך, קיימו פעילות

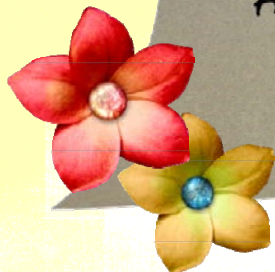

להורים וילדים בגן הממלכתי הסמוך למכללה בתחומי מורשת ותרבות יהודית, התקיים גם השנה מפגש נוסף. המפגש היווה פעילות סיכום לנושא בריאת העולם שלימדה הגננת לשם תכנון הפעילות, נפגשה מראש הגננת בלהה רביב עם ניצה דורי ועם קבוצת סטודנטיות ממסלול הגיל הרך. בלהה שיתפה בתהליך הלימודי, שהתרחש בגן במהלך התקופה האחרונה במסגרת הנושא הלימודי מסורת ותכנים יהודיים, שמלווים את ילדי הגן הממלכתי לאורך כל השנה. בחשיבה משותפת נבנתה פעילות סיכום חווייתית לנושא בריאת העולם, אליה הוזמנו ילדי הגן והורים ביום שישי. את הסטודנטיות משנה ג', שהשתתפו בפעילות זו, ליוו הרב קליין ואנוכי.

בפתיחה המחזיו הסטודנטיות בשיתוף הילדים את בריאת

לניצה, אורנה והסטודנטיות היקרות
שלום רבו
כולי התרגשות ואתגר,
כולאה ברצון רב
להודות לכל אחת ואחת באופן אישי
ולאחל ולייחל הצלחות כקצוציות,
רצון להתנסויות,
לזכור תמיד שבזכותם של הילדים
אנחנו שם.
לזכור, שגם כשאנחנו כציונות,
תמיד אפשר לשפר,
כאכילה שקייחתם שיחת כושב,
כקווה להכשך הקשר,
זאת הדרכות פז בגיל הגן
להטכניז בהם את צרכי הנצח
של היהדות הכדורית.
תודה וברכה,
שחרו על עצמכם
בלהה רביב

המאורות של יום הרביעי שכללה גם את האגדה המוכרת על הקטנת הלבנה. בהמשך התפזרו הילדים עם הוריהם למוקדי יצירה לפי ימי הבריאה בהם התנסו הילדים בחומרים שונים בהתאם לימי הבריאה שכללו שילוב יהדות ומדעים. לסיום, הוזמנו כולם לעריכת טקס קבלת שבת. בהתרגשות גדולה חולקו לבנים כיפות ולבנות מטפחות ראש. אחת האמהות שלראשה גם מטפחת לבנה ברכה על הנרות יחד עם ביתה ומיד אחר כך המשיך אחד האבות לקדש על היין כשלצידו בנו. את האווירה הקדושה והמיוחדת העצימו זמירות שבת ששרו הסטודנטיות בשיתוף הילדים וההורים. את המפגש חתם הרב קליין המלווה את הגן שנים רבות, באגדה כיצד הכיר אברהם את בורא העולם.

הרצאות:

פרסומים:

דובינר, דבורה. 2012. יהודי אתיופיה בחברה הישראלית: שאלות על קבלה, נראות והשתקפות בכלי התקשורת. *הד האולפן החדש, חורף 2012*, 89-80.

דובינר, דבורה. 2012. התנאים הנדרשים לרכישת שפות והוראתן. סקירה עבור היוזמה למחקר יישומי בחינוך, האקדמיה הלאומית למדעים ואמנויות, משרד החינוך.

<http://education.academy.ac.il/Uploads/BackgroundMaterials/Hebrew/Dubiner%20review%20learning%20foriegn%20language.pdf>

אוקטובר 2012: רב-לשוניות בישראל, הרצאה באוניברסיטה האמריקאית בפריז.

פברואר 2012:

Dubiner, D.(2012) . Ethiopian Jews in the Israeli Society: questions and musings about acceptance, visibility, and the linguistic

כתב-עת חדש למתמטיקה בהוצאת מכללת "שאנן"

ד"ר קרני שיר

גם חומרים של מורים מהשדה ופרחי הוראה מהחוגים לחינוך מתמטי.
במערכת של כתב העת יכהנו נציגים מהמוסדות השונים להכשרת מורים למתמטיקה בארץ (פרופ' דוד בן חיים וד"ר משה סטופל ייצגו את מכללת "שאנן") והוא ייחשב ככתב-עת שפיט.
נשמח לקבל מכם מאמרים וחומרי ההעשרה ובשלב זה – הצעות לשם שיכול להתאים לכתב עת מסוג זה.

אני שמחה לספר לכם על כתב עת אקדמי חדש בחינוך מתמטי שיצא בעברית – החל מהקיץ הקרוב.
כתב העת הוא יוזמה מבורכת של ראש המכללה ד"ר פריש וייצא בחסות ומימון שלה.
כתב העת מיועד לפרסום מחקרים, פיתוחים מתמטיים, ועוד, של כל העוסקים בהכשרת מורים למתמטיקה בכל המכללות והאוניברסיטאות בישראל ומעת לעת יופיעו בו

בברכה,

ד"ר קרני שיר

החוג למתמטיקה במכללה במגמת צמיחה

ד"ר משה סטופל

בשנה"ל הנוכחית חל גידול משמעותי במספר הסטודנטיות/ים הלומדים בחוג לחינוך מתמטי הן ביסודי והן בעל-יסודי. כתוצאה מהגידול במספר הלומדים הצטרפו ללמד לחוג 7 חברי סגל חדשים ורק מספר מועט של קורסים משותפים, לשתן שנות לימוד.

שני מאמרים שלי פורסמו בחו"ל בכתבי עת לחינוך מתמטי ועוד ארבעה ממתנינים לשיפוט. מאמר נוסף בשיתוף עם פרופ' דוד בן חיים ראש החוג התקבל לכתב העת על"ה. אני עובד על הוצאת שני ספרים:

1. בנושא: "בניות הנדסיות" יחד עם הגב' קלרה זיסקין.
2. בנושא: "הנדסת מרחב" יחד עם הגב' נלי קלר.

הרצאה בברלין בכנס של הארגון האירופאי לעראומה ודיסוציאציה

ד"ר דפנה מרקמן

Relational Change Trough Parent - Child Joint Visual Symbolization (JVS) - Integrating Two Points of View Daphna Markman Zinemanas (PHD).

School of Art Therapies, University of Haifa, The Kibutzim College, Shaanan College, Oranim College, Israel.

Artistic interaction (joint visual symbolization-JVS) transforms the implicit, sub-symbolized components of relational style to explicit entity available for reflective contemplation. As a result, change in future interactions can ensue. If a relational change had occurred, it would be present in future JVS. Thus, a part of being the main device of expression, JVS has a diagnostic value throughout treatment.

JVS is an active and productive process while problematic interactions and traumatic contents are reflected. New concrete entity is created and can validate the relational strengths of the dyad. It is especially crucial concerning traumatic

contents that may be connected to helplessness. JVC is a new opportunity to be active in relation to those contents. The art project can simultaneously reflect subjective and inter subjective traumatic contents. The different points of view are reflected as well as the interaction. Thus, more integrated point of view can ensue. Empathy to the self and other can develop through the JVS process and through contemplating the visual products.

In the process of JVS, physical movements leave their traces in the final product. Relational enactment involved in the JVS can be processed verbally with the dyad and/or with parent alone. The unconscious traumatic contents can become explicit and conscious. This, a more coherent joint point of view of the relationships and traumatic contents can initiate in the dyad and affects future relationships. Examples of JVC will illustrate the lecture.

כנסים

יום עיון בנושא "מידת היושר בראי ההלכה והמשפט"

ד"ר אסתר כלפון

ביום ראשון ג' בטבת תשע"ג (16.12.2012), התקיים יום עיון שעסק בנושא "מידת היושר בראי ההלכה והמשפט". מטרת היום הייתה לקיים למידה ושיח אקדמי בסוגיות ומצבים הלכתיים מהתמודדויות יומיומיות בחייו של האדם ולעורר חשיבה פנימית ראשונית, לקראת פעילויות נוספות האמורות להתקיים בנושא במהלך השנה. בכנס השתתפו רבנים ושופטים מכובדים אשר תרמו באופן ניכר ללימוד אקדמי מעמיק ובראיה דו-ממדית של הלכה ומשפט כאחד. ההרצאות כללו למידת תכנים חדשים בנושא והועלו סוגיות העוסקות ביושר אישי תוך ניתוח מצבים בחיים והמשמעויות הנלוות לכך. יום העיון כלל שתי הרצאות בנות שעה כל אחת – בראשונה נלמדו סוגיות הלכתיות-מוסריות על-ידי רבנים ובשנייה סוגיות משפטיות וחוקים שונים על-ידי שופטים הבאים ממערכת המשפט הישראלית. המכללה רואה עצמה אחראית לפיתוח והקניית ערכים חברתיים וערכיים לסטודנטיות, אשר בעתיד יהיו חלק ממערכת החינוך בישראל וישמשו מודל חינוכי לדור הצעיר בגנים ובבתי-הספר.

בין המרצים והנושאים שנדונו ביום זה:

- ◀ הרב יצחק אושינסקי, דיין בבית-הדין הרבני בחיפה: **"הונאת דברים וצרכנות הוגנת"**
- ◀ הרב אליהו בלום, ראש ישיבת "נהר דעה" נהרייה: **"ספר בראשית כספר הישר"**
- ◀ הרב משה לסקאר, ישיבת חיספין: "האמת והשלום אהבו – האמת מול השלום"
- ◀ הרב יוסף שטרן, ראש ישיבת ההסדר בעכו: **"הדרך הארוכה שהיא הקצרה"**

הרצאות שעסקו בהיבט המשפטי:

- ◀ השופט אהרון מלמד, שופט בית המשפט המחוזי לנוער בחיפה בדימוס: **"הטוב והיושר"**
- ◀ השופט מנחם נאמן, שופט בית המשפט המחוזי בחיפה בדימוס: **"היושר"**
- ◀ השופט אריה נאמן, שופט בית משפט השלום בקרית: **"פרדוקס פרותגורס – הפיתרון!"**
- ◀ השופטת יפעת שטרית, שופטת בית משפט השלום בנצרת: **"יושר בראי ההליך הפלילי"**
- ◀ עו"ד אליעזר קליין, משפטן בכיר: **"יושר וצדק במערכת המשפט"**

תמונות מהכנס

"לראות אחרת" – מיני-כנס לקראת חנוכה

על המסלול חינוך מיוחד ומת"א קריות

את הקרדיט להצלחתו הוא מעניק להוריו שדרבנו אותו להתקדם ולא להתייאש. בהרצאתו הוא הציע לכל אדם להשתמש בכוחותיו ולא לשקוע ברחמים עצמיים. אביחי הדגיש את כוח הרצון ונתן השראה מהמקום המיוחד שלו.

חלקו השני הוקדש לנושא: "שילוב תלמידים עם לקות ראייה ועיוורון בכיתה", בהנחיית צוות ההדרכה לחינוך תלמידים עם לקות ראייה ועיוורון במחוז חיפה.

המורות הסבירו והדגישו את לקויות הראייה השונות של הילדים (קוצר ראייה קיצוני, הגבלה בשדה הראייה, ריצוד עיניים ועוד); הן הביאו אמצעים טכנולוגיים שונים שניתן להתאים לצרכיו של כל ילד (תמ"ס, מצלמות מגדילות, שקפים צבעוניים, ועוד) וסקרו בפנינו את אפשרויות העזרה לתלמידים הבוגרים. הודגשה החשיבות בעבודה של מומחית עם הילדים הללו, משום שצריך לקיים בדיקה מדוקדקת של תפקודו של הילד ומציאת שיטת ההוראה והאביזרים המתאימים לו. אנחנו פוגשות את המורות התומכות בבתי הספר וכעת הבנו לעומק מהי עבודתן.

ערב זה, בו חוו ביחד סטודנטים ומורות את כוחו של הרצון לאפשר לאור פנימי להקרין החוצה, הוסיף לכל הנוכחים משמעות ייחודית לאור חנוכה.

כמסורת השנים הקודמות של קיום כנסים במסלול לחינוך המיוחד לקראת חג חנוכה ובמסגרת שיתופי הפעולה ההדוקים בין המסלול במכללה לבין מת"א (מרכז תמיכה אזורי) קריות, התקיים גם השנה מיני-כנס בנושא "לראות אחרת", ביום ב', י"ט בכסלו, תשע"ג, 3.12.2012 בשעות הערב. האולם בבניין שלמה התמלא בסטודנטים וסטודנטיות במסלול חינוך מיוחד ובמורות ומדריכות במת"א קריות.

סגנית ראש המכללה, גב' טלי פריד ברכה את הנוכחים וציינה שנושא הכנס המוקדש לכאורה ללקות הראייה מאפשר לקשר בין האור הפנימי הקיים בכל אדם ותלמיד, כאשר התפקיד של המורה והמחנך להבעיר את האור הזה. מפקחת על החינוך המיוחד ורכזת הפיקוח במחוז חיפה, גב' ורדה לבנה ציינה את חשיבות הקשרים "מכללה שדה". סטודנט שנה ב' חינוך מיוחד, אוריה לוי,

נתן דבר תורה הקשור לנושא האור, הראייה והחנוכה. הכנס התחלק לשני חלקים, כאשר בחלקו הראשון אביחי שלי סיפר על חייו והתמודדותו עם העיוורון וכבודות השמיעה. בהרצותו הבנו שבשביל אביחי, השמיים הם הגבול. הוא מנהל קשרי לקוחות בבית ההשקעות 'פסגות'. הוא חתן התנ"ך העולמי, שירת בחיל מודיעין, בעל שני תארים במינהל עסקים ובמשפטים, אותם סיים בהצטיינות, יוזם תוכנית לקידום שילוב מוגבלים בצה"ל.

עלי ספר

"ג'נסיס רוצה הביתה"

פרופ' עליה הורוביץ

המקור, ושימרה את השפה "שיועדה לנערה בעברית יפה, ישירה, לא מתיילדת, שפה עשירה ומוזיקלית, שאינה מעבירה מסר דידקטי מעייף".

סיפור-הילדים, ג'נסיס רוצה הביתה – בהיר, מובן ויָלְדִי על פני השטח, ומורכב ורב-רבדים מתחת לפני השטח. שמו נבחר בקפידה (כרומז לסיפורי-בראשית, לחוויות בראשיתיות, ללהקות-רוק ולמושגים מעולם התעופה), כשם שתכניו מושתתים על קלסיקה רבת-פנים – יהודית (תיבת-נח), יוונית (המיתוסים על איקרוס ודדלוס, אודיסס, וכן השיר איתקה) ואירופאית (הנסיך הקטן). ניתן להתבונן בו במשקפי פסיכולוג, מוזיקאי, איש-תעופה וחלל ומבקר-ספרות.

בין התכוון ניב-יה – בעל כתב היד, שעובד לסיפור-ילדים על ידי אמו – לקלידוסקופ המגוון הזה, בין לאו, אם הוציא מתחת ידיו בגיל 19 יצירה כה מורכבת – לאילו פסגות היה עתיד להגיע, לולא נרצח

בהיותו בן 25 בלבד?!

הפעם – שלא כדרכי בדרך-כלל – מחקר על ספר ילדים ייחודי של סופר צעיר (שלא ידע שהוא סופר צעיר מבטיח), שאינו עוד.

ב-8 במרץ 2003, בשובו מטיול עם חבריו בנופי נחל הבשור, שעה שפרק את תרמילו מתא המטען, נורה למוות סרן ניב-יה דורבן בן ה-25.

שמונה שנים מאוחר יותר, מצאה אמו, רחל דורבן – על שלושה עמודים משובצים ומקופלים – חיבור נלווה למתנה – בובת ג'ירף קטנה – שניתנה על ידו בשנת 1996 לחברתו דאז. הטקסט, שהתגלה באקראי זמן רב לאחר שנכתב (בהיותו סטודנט בראשית דרכו, בן 19 בלבד), קומט, נזרק לסל, וכמעט נשאר בו, אלמלא האינסטינקט, שהניע את ידה חזרה אל סל-הנזירות להוציאו מאבדון.

כתב-היד היה במקורו בפרוזה בעלת מקצב פנימי. כשהבינה האם, כי טמון בטקסט אוצר לילדים, הדפיסה

בקלות פסקאות כבתים, חילצה

חרוזים מתוך משפטי

רגע של עברית

"כתונת ללא פסים"

עדנה איל גרנית

הקדמונים היו הבנות לובשות כתונות ארוכות עד הקרסוליים שלא להתגלות" (ספר שביעי בתרגום אברהם שליט).

המונח "פס היד" רווח בלשון חכמים ומצוי יותר מאשר הכינוי המקראי "כף היד". הפסים כדוגמת אלו של הזברה הם, כנראה, חידוש מאוחר עוד יותר בעברית. פרופ' טור סיני, שהשלים את מלאכת המילון של אליעזר בן יהודה, סבור, שהמובן העדכני של המילה "פס" נולד בהשפעת הלעז, היינו מסירה ישירה ושטוחה – Pass האנגלית. משמעות זו תרמה לנו את ה"פס" הצבאי: אישור שחרור.

בפיוט סדר העבודה שכתב הפייטן יוסי בן יוסי, פיוט הפותח ב"אתה כוננת עולם ברוב חסד" סוקר הפייטן את בגדי הכהן הגדול שערים שימש ביום הכיפורים ומתייחס אל הכתונת במלים הבאות: "בכפל כתונת בד יכסה שארו (גופו) מפסי יד עד עקיבת רגל... ויסיר דאגת כתונת הפסים".

גם מבין דברי הפייטן עולה הקשר שבין כתונת הפסים לפסי היד (והרגליים).

בפיוטים אחרים כונו בגדי הכהונה בשם "פסים". והדבר מוכיח כי בעיני המחברים לא הצטיירה כתונת מפוספסת, שהרי בגדי הכהונה לא עוטרו בפסים כלל.

בפיוט שנמצא בגניזה הקהירית ונאמר בעבר בתפילת נעילה של יום הכיפורים (550 לסה"נ) מובאות המילים: "כונן כמאז שער השיר... לא ייסגרו עוד שני הפשפשים המוכנים ללובשי פסים". "לובשי פסים" מלשון הפייטן הם הכהנים לובשי הכתונות.

לסיכום: כתונת הפסים שעשה יעקב ליוסף לא הייתה לפי הנ"ל מעוטרת לא בפסי אורך ולא בפסי רוחב. (מבוסס על דברים ששמעתי מפי יעקב עציון)

בפרשות השבוע, שאנו קוראים בבתי-הכנסת בשבתות האחרונות, מככבת דמותו של יוסף: "וישראל אהב את יוסף מכל בניו, כי בן זקונים הוא לו ועשה לו כתונת פסים (בראשית ל"ז, ג).

כשקוראים אנו על כתונת הפסים של יוסף מיד עולה בדמיונו כתונת שעליה רצועות-רצועות – ואכן כך ציירו את דמותו של יוסף אמנים שונים. ברם, בהחלט ייתכן שיש כאן פספוס מה.

הפסים היחידים שנזכרים בתנ"ך הם אלו שבכתונת הפסים. צורת היחיד "פס" כלל אינה מתועדת בעברית שבמקרא, והיא מופיעה רק בארמית שבספר דניאל בתיאור היד הכותבת במשתה בלשצר: "ומלכא חזא פס ידא די כתבה" (פרק ה'). פס ידא פירושו כף היד, החלק הרחב שבקצה היד.

השימוש במלה "פס" במובנה השגור בימינו – רצועה – הוא מאוחר למדי, והוא נולד, כנראה, מהפס הראשוני, מכף היד. נראה סביר, שכתונת הפסים מתייחסת להוראה הראשונית של המילה "פס" ולא לשימושה המושאל והמאוחר יותר.

הווה אומר: כתונת הפסים היא כתונת בעלת שרוולים ארוכים המגיעים עד פסי הידיים, הלא הם כפות הידיים (או לחילופין פסי הרגליים).

ואמנם כך עולה לכאורה מן המקום השני בתנ"ך שבו נזכרת "כתונת פסים" – סיפורה של תמר בת דוד, אחותו של אמנון: "ועליה כתונת פסים כי כן תלבשנה בנות המלך הבתולות מעילים" (שמ"ב י"ג, יח).

הכתוב עצמו מבאר, שכתונת הפסים היא סוג של מעיל (בתנ"ך הריהו בגד של כבוד המיוחד למורמים מעם), שכפי הנראה שרווליו או אורכו הגיעו עד פסי הידיים ו/או הרגליים.

גם יוסף בן מתתיהו בספרו "קדמוניות היהודים" מתאר את כתונת הפסים של תמר במלים הבאות: "בימים

רבות בנות עשו חיל
על מהותה של עבודה מסורה
ניצה דורי

מילה טובה לשרית הולנדר מחדר מחשבים – בנחת, בשקט, בנועם ובחיוך מחברת מחשבים, פותרת בעיות טכניות וזוכרת באיזו כיתה נמצא כל אחד מהמרצים, שביקש ממנה להגיע ולסייע. גם למרצים הניגשים למחשב ולברקוד בחשש מה, היא מסבירה באורך רוח והופכת את עולם המדיה לידידותי לסביבה. זו ההזדמנות לומר לך תודה גדולה מכולנו ויהי רצון שיתגשמו כל משאלות לבך לטובה!

מילת תודה

ברצוננו להודות לכל חברי הסגל
שהריכוז את תרומותם בכתב
להצלחת העלון ונענו לפניותינו.
אקווה להכושך כתיבה פוריה ואשתפת
גם בעלון הסגל הבא שיצא לאור
בע"ה לקראת סיום סמסטר ב'.
שלכם,
ניצה וטלי